

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ КИЇВСЬКИЙ
НАЦІОНАЛЬНИЙ ЛІНГВІСТИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
КАФЕДРА ТЮРКСЬКОЇ ФІЛОЛОГІЇ**

Кваліфікаційна робота магістра з тюркської філології

**на тему: “ Функціонування лексичних та граматичних
трансформацій при перекладі турецьких науково-технічних текстів
українською мовою”**

*Допущено до захисту
“ ___ ” _____ року*

*Завідувач кафедри
тюркської філології*

(підпис)

(ПІБ)

студентки групи МПтур 53-20
факультету *сходознавства*
освітньо-професійної програми
*Галузевий переклад: турецька мова,
англійська мова*
за спеціальністю *035 Філологія*
за спеціалізацією *035.068 Східні мови
та літератури (переклад включно),
перша – турецька*

Ільїної Дарії Вадимівни

Науковий керівник:
к.філол.н., доц. Пілик В.В.
(науковий ступінь, вчене звання, ПІБ)

Національна шкала _____

Кількість балів _____

Оцінка ЄКТС _____

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ НАУКОВО-ТЕХНІЧНИХ ТЕКСТІВ	8
1.1 Переклад як процес міжмовної трансформації.....	8
1.2 Загальна характеристика та класифікація перекладацьких трансформацій.....	13
1.3 Особливості наукового-технічного дискурсу.....	17
РОЗДІЛ 2. НАУКОВО–ТЕХНІЧНИЙ ТЕКСТ ЯК ПЕРЕКЛАДАЦЬКА ПРОБЛЕМА	24
2.1 Загальний аналіз турецьких науково-технічних текстів, їх особливості	24
2.2 Специфіка перекладу турецьких науково-технічних текстів українською мовою.....	32
2.3 Види трансформацій при перекладі науково-технічних текстів.....	38
РОЗДІЛ 3 АНАЛІЗ ПЕРЕКЛАДУ ТУРЕЦЬКИХ НАУКОВО-ТЕХНІЧНИХ ТЕКСТІВ УКРАЇНСЬКОЮ МОВОЮ	41
3.1 Лексичні перекладацькі трансформації у процесі перекладу турецьких науково-технічних текстів українською мовою.....	41
3.2 Граматичні перекладацькі трансформації текстів науково-технічної тематики.....	55
3.3 Складнощі, які виникають у процесі відтворення турецьких науково-технічних текстів українською мовою.....	60

ВИСНОВКИ	71
ÖZET	80
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	75

ВСТУП

Адекватним перекладом турецьких науково-технічних текстів українською мовою є такий переклад, який може виконати прагматичні завдання перекладацького акту для досягнення цієї мети на рівні еквівалентності, не допускаючи порушення норм або узусом мов перекладу, дотримуючись жанрово-стилістичних вимог до текстів науково-технічних типів і відповідаючи суспільно-визнаній конвенційній нормі перекладу.

На сьогодні велику увагу приділено науково-технічному перекладу, оскільки він відіграє важливу роль у міжнародній професійній комунікації фахівців. Бурхливий розвиток науково-технічного прогресу та великий потік інформації спричинили попит на такий переклад, а звідси збільшення вимог до швидкості та якості його виконання. Науково-технічні тексти призначені для зберігання й передавання інформації, здобутої під час процесу наукового пізнання. Передові розробки та інновації потребують створення й упорядкування термінологічних одиниць, які зазвичай відіграють важливу роль у комунікації фахівців. Розвиток науково-технічної сфери спричинений постійним пошуком нових технологій. Науково-технічні тексти турецької мови представлені різними жанрами, кожен із яких має свої специфічні риси. У сучасному світі для вченого однією з можливостей представити світовій спільноті наукові розробки є публікація статей у міжнародних наукових виданнях. Наукові статті, як особливий жанр науково-технічної літератури, є об'єктом науково-технічного перекладу. Оскільки не всі науковці володіють турецькою мовою на рівні, достатньому для написання наукового дослідження, велика кількість наукових статей потребує перекладу, який забезпечують фахівці.

Нині, відбувається час постійного розвитку. Цей процес впливає на всі сфери людської діяльності. Важливе місце серед усього цього займає

переклад науково-технічної літератури, а саме інтерпретація неологізмів, загалом, термінів, інтернаціоналізмів, хибних друзів перекладача, та інших лексичних особливостей які останнім часом широко використовуються в ній.

Актуальність дослідження спричинена необхідністю глибшого теоретичного розгляду перекладацьких трансформацій турецьких науково-технічних текстів українською мовою. Проблемами перекладу займалися такі вчені, І. Кочан, Т. Базарова, П. Терелянников, Л. Бахрушина Л. Дубровіна, Б. Загідуллін, В. Вербицький, С. Сорокін та Т. Шхвацабая.

Крім того, **актуальність дослідження** в тому, що дослідники часто зіткаються з проблемою помилкового зіставлення частин систем турецької та української мов у перекладі з мови оригіналу на мову. Це є результатом подібності написанні або вимові деяких елементів. Через ценині, щоб бути висококваліфікованим фахівцем у сфері перекладу, треба знати всі аспекти перекладацького процесу, з метою виключення помилок у процесі перекладу турецьких науково-технічних текстів українською мовою, які можуть виникнути з будь-яких причин, наприклад через неправильне нерозуміння або незнання перекладацької специфіки. Перекладач постійно може стикатися з питанням запозичення значущості слів мови оригіналу на іншу мову.

Метою даного дослідження є аналіз особливостей та проблем перекладацького процесу турецьких науково-технічних текстів українською мовою.

Для досягнення поставленої в роботі мети необхідно вирішити такі **завдання**:

1. проаналізувати теоретичний матеріал з метою розуміння поняття «науково-технічних текстів»;
2. дослідити основні класифікації «перекладацьких трансформацій»;

3. визначити особливості перекладу турецьких науково-технічних текстів українською мовою;
4. розглянути характерні риси науково-технічних текстів турецької мови;
5. описати лексичні перекладацькі трансформації у процесі перекладу турецьких науково-технічних текстів українською мовою;
6. дослідити граматичні перекладацькі трансформації текстів науково-технічної тематики;
7. визначити складнощі, які виникають у процесі відтворення турецьких науково-технічних текстів українською мовою.

Об'єктом дослідження є турецькі науково-технічні тексти.

Предметом дослідження є особливості перекладу турецьких науково-технічних текстів українською мовою.

Матеріалом дослідження є турецькі науково-технічні тексти вибрані суцільною вибіркою з наукового періодичного видання «Turkish Journal of Science».

Для досягнення мети роботи були використані наступні **методи**: описовий – для опису та систематизації мовних одиниць; метод вилучення теоретичного матеріалу – представлені точки зору різних авторів, щодо функціонування і способу перекладу інтернаціоналізмів турецької мови; метод суцільної вибірки – на основі відібраного нами практичного матеріалу був проведений аналіз інтернаціоналізмів; порівняльно-зіставний – для виявлення спільних та відмінних рис інтернаціоналізмів у турецько-українському перекладі.

Наукова новизна виконаного дослідження полягає у тому, що: уперше в українській тюркології було досліджено і систематизовано особливості перекладу турецьких науково-технічних текстів українською мовою; укладено перелік основних перекладацьких прийомів, які використовуються при перекладі турецьких науково-технічних текстів українською мовою,

проаналізовано складнощі, які виникають у процесі відтворення турецьких науково-технічних текстів українською мовою. В дослідженні представлено комплексний аналіз специфіки перекладу термінологічних одиниць у науково-технічних текстах, зокрема текстів наукової статті.

Теоретичне значення дослідження. Результати проведеного дослідження можуть бути корисними для розвитку практики перекладу турецької мови. У його межах було виконано переклад турецьких науково-технічних текстів українською мовою, які становлять певний інтерес для сучасних перекладачів. Результати становлять певний внесок у розвиток теоретичних аспектів перекладознавства турецької мови, пов'язаних з екстралінгвістичними факторами розвитку мови, які включають – культурологічні і соціологічні особливості народу носія мови перекладу, і зокрема жанрово-стилістичної теорії перекладу. Його узагальнення поглиблюють засади перекладознавства. Описані закономірності роблять певний вклад у теорію та практику перекладу науково-технічних текстів турецької мови.

Практичне значення отриманих результатів визначається можливістю їх використання у теоретичних та практичних курсах з практики перекладу турецької мови. Отримані результати дають змогу пояснити чим зумовлюються способи перекладу турецьких текстів науково-технічного стилю українською мовою. Результати можна застосовувати для розв'язання практичних проблем, пов'язаних з турецько-українським перекладом текстів науково-технічного підстилю. Запропонований аналіз опрацьованої літератури може бути використаний у подальших наукових дослідженнях перекладу наукової літератури турецької мови.

Структура роботи. Курсова робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаної літератури.

У вступі розглядається загальна проблематика області дослідження. На цій основі визначаються мета і завдання роботи. Обґрунтовується актуальність досліджуваних питань, наукова новизна, значення.

Перший розділ розкриває теоретичне поняття та специфіку науково-технічних текстів. Зокрема, розглядається поняття перекладу як процес міжмовної трансформації та подається загальна характеристика та класифікація перекладацьких трансформацій.

Другий розділ присвячений теоретичному обґрунтуванню особливостей перекладу турецьких текстів науково-технічного стилю українською мовою. У цьому розділі дається визначення поняття «перекладацька трансформація» та головних класифікацій цього явища, їх особливостей.

Третій розділ містить перекладацький аналіз і турецьких науково-технічних текстів українською мовою. У ньому проаналізовані лексичні перекладацькі трансформації у процесі перекладу турецьких науково-технічних текстів українською мовою, визначені особливості граматичних перекладацьких трансформацій текстів науково-технічної тематики та розглянуто складнощі, які виникають у процесі відтворення турецьких науково-технічних текстів українською мовою.

У висновку сформульовані основні результати дослідження.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ НАУКОВО-ТЕХНІЧНИХ ТЕКСТІВ

1.1 Переклад як процес міжмовної трансформації

Мова це знакова система або код, тобто позначення явищ та предметів дійсності із використанням умовних знаків, то термін «переклад» це процес перекодування, де умовні знаки замінюється знаками мови перекладу.

Переклад – це перекодування вихідного оригінального тексту з однієї мови на іншу. Переклад розглядають як :

- як процес міжмовної трансформації, що трактувалася в рамках того, що називають «семантико-семіотичною моделлю»,
- як результат процесу (Сорокін С.В., Онищук О.В., 2001).

Переклад – це процес міжмовного перетворення / трансформації тексту з мови оригіналу на мову перекладу, з метою створення тексту перекладу, зі правильно переданим планом змісту.

У «перекладі» існують такі основні значення як :

- 1) переклад як розумова діяльність, процес передачі змісту, вираженого мовою оригіналу на мову перекладу;
- 2) переклад – це результат перекладацького процесу, тобто сам текст усний чи письмовий (Сорокін С.В., 2002).

Деякі вчені розглядають переклад вже не як процес і його результат, але перш за все як суспільну функцію комунікації між людьми, які є носіями різних мовних систем (Разинкина Н.М., 2005). Ця функція здійснюється в момент психофізичної діяльності перекладача, спрямованої на передачу реальної дійсності і полягає в можливості переходу від однієї семіотичної системи до іншої з метою максимально повної передачі змісту, закладеного у вихідному повідомленні від одного комуніканта іншому.

Інакше кажучи, перекладач передає сенс всього тексту, а не перекладає окремі слова. Цей основоположний принцип перекладу було висловлено християнським письменником і богословом Ієронімом Стридонським. Недотримання цього ключового принципу перекладу часто призводить до буквального перекладу, тобто перекладу слово в слово. В результаті порушуються не тільки норми мови, а й спотворюється зміст оригіналу. Наочною ілюстрацією пасток буквального перекладу можуть служити прислів'я, приказки, розмовні кліше, в яких загальний зміст висловлювання зовсім не настільки очевидно, як це може здатися на перший погляд (Перебийніс В. С., 1994).

Універсальне завдання перекладу полягає в тому, щоб максимально повно передати інформацію, закладену в оригіналі. На характер такої діяльності накладає певний відбиток і сам тип переданої інформації. Розрізняють такі основні типи інформації (Науменко А.М., 2006):

- пізнавальна (когнітивна, фактична) інформація – об'єктивні відомості про навколишній світ. Передаючи її, мова виконує когнітивну або денотативну функцію, тобто представляє предмети і явища навколишньої дійсності.

- емоційна (експресивна) інформація – містить повідомлення про людські емоції. Віддаючи емоції, мова виконує експресивну функцію.

- оперативна інформація – наказує певні дії або спонукає до них, мова при цьому виконує спонукальну функцію.

Характер інформації у величезній мірі залежить від типу тексту. Наприклад, в офіційних документах і науковій літературі домінує інформація когнітивна (фактична). У художніх, особливо в поетичних, творах дуже важлива інформація емоційно-експресивна, створювана особливим відбором виразних засобів, розрахованих на певний вплив на читача (Комиссаров, В.Н., 2000).

У матеріалах, як правило, поєднуються обидва види інформації, і питома вага кожного з них залежить від тематики, авторської манери, характеру друкованого видання і т.д розглянуті параметри поняття переклад стосувалися переважно опису його як процесу, але в ході обговорення стало очевидно, що тим же терміном позначаємо і результат цього процесу. Таким чином, переклад співвідноситься з двома різними поняттями:

- 1) переклад як якась інтелектуальна діяльність,
- 2) переклад як результат цього процесу, тобто текст, створений перекладачем (Коваленко А.Я., 2002).

На підставі вищесказаного можна дати наступне визначення перекладу. Сучасна теорія перекладу в якості відправної точки виходить з того, що переклад, як і мова, є засобом спілкування. Звідси і назва цієї теорії – комунікативна модель перекладу. Загальновідомо, що саме мова є основним засобом для обміну інформацією між людьми.

Переклад тексту – трудомісткий процес, що включає в себе не тільки знання двох мов і професійне використання перекладацьких прийомів. Необхідно відчувати і розуміти культуру іншої країни, її менталітет, моральні цінності та етичні норми (Воронкова И. С., 2006).

Крім цього, важливо враховувати і вміти передавати приховані смисли тексту, розуміти, що хотів донести автор, і які прийоми і засоби він використовував для досягнення певного ефекту і впливу на читача. При виконанні перекладу текстів наукової тематики перекладач може зіткнутися з низкою труднощів, що виникають у зв'язку зі специфікою текстів даного стилю мовлення. Перш за все, слід зазначити, що науковий стиль ділиться на кілька підстилів, в число яких входить науково-популярний (Гринев-Гриневич С. В., 2008).

У текстах наукового стилю використовуються різні терміни для визначення поняття тієї чи іншої сфери наукової діяльності. Термінологічна

лексика є невід'ємною частиною наукової мови, так як вона володіє інформативною функцією.

Терміни висловлюють певну ідею в конкретній і лаконічній формі. як правило, дисертації, монографії, наукові статті та інші види текстів даного стилю спрямовані на вузьке коло фахівців в певній науковій сфері, і часто вони викликають труднощі в розумінні у простих обивателів. Сама по собі наукова мова логічна, точна, в ній практично немає емоційного забарвлення. Складнощі при перекладі виникають саме через величезну кількість термінів у текстах, які не завжди мають точні еквіваленти в мові перекладу. Крім цього, у перекладача можуть виникнути труднощі з перекладом безеквівалентної лексики або термінів, які не мають аналогів в нашій мові, в зв'язку зі специфікою даного терміна мовою оригіналу. Тому перекладачеві слід вдаватися до таких прийомів як транскрипція або транслітерація, або до пояснення даного терміну (Буянова Л. Ю., 2013).

Переклад науково-популярних текстів може викликати труднощі у перекладача, так як його завдання полягає не просто в передачі основного змісту за допомогою точного перекладу понять, але також він повинен інтерпретувати все це на мові, яка буде доступна і зрозуміла для людей, які не мають ніякого відношення до наукової діяльності (Баловнева О.О., 2004).

Між джерелом інформації (відправником) і її одержувачем виявляється перекладач, що перемикає код. Перекладач, виступає в подвійній ролі:

- Одержувача,
- відправника переданого повідомлення.

Перекладач приймає закодоване повідомлення, перетворює його. Він стає автором нового тексту, який, умовно кажучи, є аналогом, створеним з використанням іншого мовного коду. Розуміння оригіналу перекладачем—це особливе розуміння, що відрізняються від розуміння того ж тексту людиною,

що сприймає його без намірів перекладу. З перекладацької точки зору розуміння тексту орієнтоване на переклад, мають такі дві характерні риси:

а) обов'язковість остаточного висновку про зміст тексту перекладу і максимально точне розуміння тексту оригіналу;

б) зумовленість мовою, або розуміння іншомовного тексту через особливості мови перекладу (Виноградов В. С., 2001).

Комунікація з допомогою перекладу ніколи не буває абсолютною, але водночас вона завжди можлива. Тому завдання перекладача полягає в створення не тотожного, а комунікативно рівноцінного тексту перекладу (Остроушко О. А., (2010).

Говорячи про комунікативну рівноцінність оригіналу і тексту перекладу часто мають на увазі аналогічний ефект, який обидва тексти виробляють на адресата. Від того, наскільки відправнику вдалося донести до одержувача свої наміри, залежить успішність комунікації. Кожен відправник, створюючи своє повідомлення, переслідує певну мету або має певні комунікативні наміри. Комунікативні наміри відправника оригіналу утворюють ту основу, на якій відбувається зіставлення вихідної і мови перекладу.

В іноземних мовах мета спілкування виражається за допомогою притаманних тільки їй мовних засобів. У завдання перекладача входить відшукування цих відповідностей, тобто лексичних і граматичних одиниць, які використовуються в мові, що для вираження тих же самих цілей спілкування. Тільки в цьому випадку повідомлення дійде до адресата і буде мати очікуваний ефект (Карабан В.І., 2005). Таким чином, увага перекладача має бути, перш за все, направлена на цілі спілкування, які ставить перед собою відправник. Визначення цих цілей в оригінальному тексті і підбір адекватних мовних засобів на мову перекладу дозволяє відтворити той комунікативний намір, який був запланований автором.

При перекладі має місце не тільки контакт двох мов, але і контакт двох культур. Зараз слово культура охоплює не тільки сукупність матеріальних і духовних досягнень суспільства, але і всі історичні, соціальні та психологічні особливості сфери діяльності людини. Перекладач - це двомовна особистість, звернена одночасно до двох культур. Знання особливостей людей, що належать до різних культур, дозволяє ліквідувати не тільки мовний, а й культурний бар'єр, який може розділяти учасників спілкування. Тому в задачу перекладача входить подолання в процесі комунікації не тільки міжмовних, але і міжкультурних відмінностей (Карабан В.І., 2003).

Отже, умовно всі культурно-етнічні перешкоди такого роду можна розділити на три великі групи:

- 1) перешкоди, зумовлені різними мовними картинами світу;
- 2) перешкоди, викликані відмінностями в умовах і способі життя різних народів (переклад реалій);
- 3) перешкоди, викликані відмінностями цивілізацій і властивих їм системам цінностей.

1.2 Загальна характеристика та класифікація перекладацьких трансформацій

Переклад –це складний механізм інтерпретації сенсу вихідного тексту і створення подібного йому еквівалентному тексту мовою перекладу. Відповідно, переклад являє собою не тільки цікавий творчий процес, а й містить перелік деякого роду труднощів. Саме тому професія перекладача є досить складною і відповідальною.

При виконання перекладу міжмовних одиниць необхідні спеціальні способи перетворення і також повинен враховуватися ряд різних факторів: психологічний, культурологічний і мовний. Завдяки мовному фактору

перекладач використовує різні види трансформацій певних одиниць тексту оригіналу, наприклад: калькування, транслітерацію, перекладацький коментар, модуляцію, граматичну заміну і т.д. (Лозин С.И., 2004).

Перекладач науково-технічної літератури повинен враховувати, що використання компресії є виправданим серед вчених саме в зв'язку зі стрімким зростанням обсягу наукових знань в різних областях і висуваються вимогою їх своєчасного отримання, осмислення або подальшої передачі. Скорочення при письмовому перекладі економлять місце і час, але необхідно пам'ятати, що скорочення не є головним або єдиним терміном, воно існує поряд з головним терміном з тим самим значенням. Перекладач повинен враховувати, що скорочення бувають: загальноприйнятими, одиничними (Носенко И.А., (2004)

Переклад наукових (науково-технічних) текстів вимагає певної компетенції перекладача, він, загалом, анітрохи не легше, ніж переклад поезії або прози. Перекладач повинен якомога точніше передати зміст тексту засобами мови перекладу зі збереженням формальних і змістовних одиниць оригіналу (Науменко А.М., 2006).

Цілковим помилковим є уявлення про переклад, як про просту підстановку слів однієї мови словами еквівалентами з іншої мови, оскільки більшість слів в турецькій та українській мовами є багатозначними. Вся система такого багатозначного слова в українській мові не може повністю збігатися з системою слова в іноземній мові.

Таким чином, робота перекладача над перетворенням вихідного тексту в текст перекладу передбачає вміння користуватися готовими формулами і встановленими перекладацької практики закономірностями, а також вирішенням завдань творчого характеру.

Для створення контекстуальних заміन використовуються шість перекладацьких прийомів: конкретизація, генералізація, антонімічний

переклад, компенсація, смисловий розвиток, цілісне перетворення (Перебийніс В. С., 1994)

Відповідно до класифікації В.І.Карабана, розрізняють п'ять основних видів граматичних трансформацій: перестановка, заміна, додавання, опущення, комплексна трансформація (Кияк Т., 2004). Завдяки використанню різних видів перекладацьких трансформацій можна адекватно передати сенс скомпресованих текстів, а також дотримуватися норм української мови і мови іноземної наукової публікації. При перекладі скорочень користувалися словниками скорочень загального призначення і словником скорочень з різних термінологічних систем як закордонних, так і вітчизняних авторів.

При відсутності необхідних відповідників застосовувався описовий метод перекладу скорочень з урахуванням контексту. Внаслідок проведеного аналізу щодо практичних засобів використання мовної компресії можна помітити, що в наукових статтях, анотаціях, рефератах зарубіжні автори застосовують різні види і способи компресії, починаючи з засобів масивного стиснення, закінчуючи широким використанням термінів, термінологічних словосполучень, скорочень і т.п. (Коваленко А.Я., 2010). При перекладі анотацій і рефератів, які є вторинними мікро текстами, створеними з первинних макро текстів (оригіналів наукової продукції) повинні застосовуватися загальні правила перекладу, які прийняті в перекладацькій практиці. Це обумовлюється тим, що такі мікротексти володіють усіма особливостями макро тексти.

При перекладі скомпресованих речень, термінологічних словосполучень перекладач може здійснювати відновлення імпліцитного смислу з урахуванням контексту, конкретизацію значень окремих термінів, пояснювальний переклад, додавання слів / декомпресію, розшифровку скорочень і т.п.

При перекладі простих термінів необхідно провести пошук варіантних відповідностей в спеціалізованих технічних, хімічних словниках. Визначення технічних прийомів перекладу. 1. Лексичні додавання – це додавання лексичних одиниць у перекладі для передачі імпліцитних (маються на увазі, що залишилися вираженими) семантичних компонентів оригіналу. 2. Прийом опущення – це відмова від передачі в перекладі семантично надлишкові слів оригіналу, значення, яких, виявляються не релевантними або легко відновлюються в контексті.

3. Прийом переміщення – це використання найближчого відповідності слів оригіналу в іншому місці висловлювання, якщо з яких-небудь причин (Головним чином, через лексичної сполучуваності слів в мові перекладу) (Малевиц Л., 2009).

Класифікація лексичних трансформацій. Транскрибування. Транслітерація. Калькування. Лексико-семантичні заміни

- a) конкретизація
- b) генералізація
- c) модуляція / смисловий розвиток
- d) цілісне перетворення

5. Контекстуальна (оказіональна відповідність) (Малевиц Л., 2009).

1. Транскрибування – це відтворення звукової форми вихідної лексичної одиниці, її фонемного складу за допомогою букв мови перекладу.

2. Транслітерація – це відтворення графічної форми вихідної лексичної одиниці, її літерного складу за допомогою букв мови перекладу.

Прийоми транскрибування і транслітерації перемежуються друг з другом. При транслітерації прийнято спиратися на наступні між алфавітні паралелі на рівні букв при перекладі з мови оригіналу на мову перекладу. У той же час на застосування прийому транслітерації надає вплив і прийом транскрибування. Це означає, що поряд з буквенною заміною слова дуже

часто враховуються і фонемі (звуки), утворюються при читанні (проголошенні) буквосполучень. (Карабан В.І., 2003) Наприклад:

3. Калькування – це заміна складових частин вихідної лексичної одиниці оригіналу (морфем в слові або слів в стійких словосполученнях) їх лексичними відповідниками в мові перекладу.

4. Лексико-семантична заміна – це використання в перекладі одиниць мови перекладу, значення яких не збігається зі значеннями вихідних одиниць, але може бути виведено з них за допомогою певного типу логічних перетворень (Іващишин О. М., 2004).

4а. Конкретизація – це заміна одиниці, котра має більш широке значення, одиницею мови перекладу з більш вузьким значенням (рід - вид).

4б. Генералізація – це заміна одиниці, котра має більш вузьке значення, одиницею мови перекладу з більш широким значенням (вид - рід).

4с. Модуляція / смисловий розвиток - це заміна лексичної одиниці одиницею мови перекладу, значення якої виводиться з значення вихідної лексичної одиниці логічно (Карабан В.І., 2003).

Найчастіше значення співвіднесених слів в оригіналі і перекладі виявляються при цьому пов'язаними причинно-наслідковими відносинами.

Застосовувати перекладацькі трансформації необхідно головним чином для досягнення перекладацької еквівалентності, незважаючи на розбіжності в формальних і семантичних системах двох мов, що вимагає від перекладача перш за все вміння зробити численні і якісно різноманітні міжмовні перетворення, тобто перекладацькі трансформації, з тим, щоб текст перекладу з максимально можливою повнотою передавав всю інформацію, укладену в початковому тексті, при суворому дотриманні норм (Іващишин О. М., 2004).

1.3 Особливості наукового-технічного дискурсу

Функціональні стилі є різновиди або відгалуження мовної системи в залежності від цілей і змісту текстового викладу, які (різновиди) мають відомі мовні відмінності при спільності переважної більшості мовних засобів, розгляду функціональних стилів присвячені праці багатьох вчених.

Кожному функціональному стилю властиві свої стилістичні характеристики і стилістичні функції. Сильова характеристика - мовна риса, інваріантна для всіх текстів даного функціонального стилю і яка визначає його мовну системність, тобто взаємозв'язок в текстах цього стилю різнорівневих одиниць мови, обумовлений загальним комунікативним наміром творців текстів (Іщенко Н. Г., Криворотенко М.С., 2014).

Сильовими рисами називає специфіку тексту, яка виражає особливості та стильову своєрідність відповідного функціонального стилю завдяки реалізації функцій останнього, які зумовлені його екстралінгвістичними факторами. Сильові риси являють собою ступінь детермінованої вертикалі: від основних екстралінгвістичних факторів функціонального стилю, до обумовлюється тих функцій відповідних мовних різновидів, які реалізуються засобами мови й тексту зі стильовими рисами (Карабан В.І., 2003).

Сильова функція – це виразний потенціал взаємодії мовних засобів в тексті, що забезпечує передачу поряд з предметно-логічним змістом тексту також закладеної в ньому експресивної, емоційної, оціночної і естетичної інформації (Кочан І., 2009).

Науковий стиль - це один з функціональних стилів загальнолітературної мови, який обслуговує сферу науки і виробництва.

Науково-популярний стиль включає ознаки власне-наукового, публіцистичного та художнього стилів. Він орієнтований на чимале коло

читачів чи слухачів, незнайомих або мало знайомих з темами, які викладаються.

Для того щоб правильно й стилістично коректно писати в науковому стилі, потрібні значні зусилля: необхідно обробляти і проаналізувати нову інформацію, яку отримали дослідники, з довгострокової пам'яті винайти релевантні факти, співвіднести їх з уже існуючою інформацією і одночасно ефективно вдягнути це в мовну оболонку відповідно до норм даної мови. Виходить, що процес виробництва конкретної письмової наукової роботи є непростим розумовим процесом, в під час якого потрібно враховувати певні принципи. Існують наступні принципи наукового стилю:

- абсолютне розуміння фактів, на яких буде заснована робота;
- критичне мислення, яке має на увазі ідентифікацію і виділення точних і релевантних фактів; уявлення логічних, обґрунтованих аргументів; виділення різних аспектів роботи і визначення подібностей і відмінностей між цими аспектами;
- визначення специфічної категорії читача, на яку буде орієнтована дана робота;
- дотримання структури твору, що включає вступ, де автор вказує на основну думку і зміст роботи, головну частину, де власне і розкривається зміст, і рефлексію, де виділяються важливі аспекти і надаються власні судження і укладення;
- вказівка джерел з дотриманням відповідних правил;
- застосування прийнятного об'єктивного наукового стилю (Скороходько Е. Ф., 2006).

Науковий стиль турецької мови характеризується низкою рис, властивих різним наукам і різним його жанрами, таких як наукова стаття, дисертація, доповідь, монографія, навчальний посібник і т.д.

Спеціальна лексика це – одиниці мови, які використовують окремі групи спеціалістів чи фахівців з однієї сфери, звичні для них спілкування, що допускають їм не задумуватися над прийомом виявлення ідеї, а зосереджуватися на сенсі самої справи. Однак в науковому тексті загальноживана лексика становить найменшу кількість, а найбільша кількість становить термінологія і спеціальна лексика, який і показує що текст є науковим (Баловнева О.О., 2004).

Відмінною рисою науково-технічних текстів можна назвати організацію тексту. Зовнішня структура представлена главами, розділами і підрозділами, внутрішня структура має на увазі послідовне вирішення проблеми шляхом логічних умовиводів. Плавність викладу в даному випадку забезпечують слова-зв'язки.

Переклад – трудомісткий процес, взаємопов'язаний зі знанням правил, які допомагають швидше і якісніше виконувати роботу. Обов'язкове знання специфічних особливостей науки і вимог до тлумачення тієї інформації, яка викладена в друкованому виданні. Розуміння технічних основ оформлення тексту мовою оригіналу і читача (Карабан В.І., 2001).

Уміння здійснити підбір еквівалента словами, який відповідає їх змістом. Додання словами і словосполученнями значень, без спотворень передають основне значення висловлювання і не відводять в суміжні області. Перекладач додатково повинен вміти створити глосарій, який точно пояснить значення слів.

Вибір між застосуванням семантичної кальки, коли слово набуває нового значення, або структурної кальки, коли запозичується зовнішня форма тексту і дається буквальне пояснення (Іващишин О. М., 2004). Термінологічна лексика і складні конструкції граматики допомагають реалізувати всю специфіку наукового стилю на практиці.

Таким чином, переклад турецького наукового тексту передбачає використання стандартизованого мовного оформлення. Науковий текст і науково-технічний переклад не терплять двоїстості змісту і спотворення понять і термінів, які використовуються у мові оригіналу. Саме тому процес перекладу наукового тексту потребує, перш за все, ясності у викладі при максимально точній відповідності перекладу оригіналу. Досягти такої гармонії може тільки професіонал, що має разом зі знаннями в області тематики наукового тексту також високий ступінь грамотності у стилістиці (Карабан В.І., 2005).

Науковий стиль в будь-якій мові передбачає використання певного лексико-граматичного мовного матеріалу. Без адекватного перекладу термінологічної лексики процес переклад технічного і наукового тексту не виконує своє призначення. Для того, щоб отримати адекватність у перекладі зобов'язані бути дотримані такі умови, які знаходяться у залежності як від дотримання закономірностей процесу перекладу тексту спеціальної сфери, так і від обліку характеристик терміна.

Найбільш поширеними способами перекладу є наступні:

1. Оптимальним перекладацьким способом служить виявлення в мові перекладу еквівалента терміну мови оригіналу. Застосування цього способу можливо в тих випадках, коли країни, в яких поширені мова оригіналу і мову перекладу, досягли одного і того ж рівня суспільного розвитку або пройшли цей рівень в якийсь період своєї історії.

2. Нова термінологічна одиниця в мові перекладу може утворюватись за допомогою додання існуючій в цій мові слова або фрази з новим значенням під впливом терміна мови оригіналу.

3. У тих випадках, коли будова одиниці перекладу в обох мовах збігається – це є семантичною калькою. У процесі застосовування семантичного калькування структура термінологічної одиниці, створюваної в

оригінальній мові, має відповідати засадам оригінальної мови, а сама конструкція термінологічної одиниці, створеного в мові перекладу, відповідає нормам мови на яку перекладають. Загальною є семантика термінологічних одиниць обох мов, саме тому цей метод перекладу має назву семантичного калькування.

4. У тих випадках, коли будова слова запозичена у процесі перекладу разом з іншою лексичною одиницею – це є структурною калькою, або власне калькою.

Для успішного перекладу наукової літератури перекладачеві необхідно мати певний лексичний запас, в тому числі спеціальних термінів; знати специфічні граматичні конструкції наукового стилю іноземної мови; знати лексичні, граматичні та стилістичні правила перекладу; особливості побудови словника і вміти ним користуватися; орієнтуватися в специфічній сфері наукового знання, до якої відноситься перекладається текст (Виноградов, В. С., 2001). Виконуючи переклад, необхідно слідувати простій формулі – для того, щоб перекладати, необхідне знання двох мов і предмета мови.

Висновки до Розділу 1

Виходячи з вищевикладеного матеріалу про переклад та перекладацькі трансформації, можна зробити наступні висновки:

Переклад - це складне, багатостороннє явище, яке виконує суспільно значиму функцію комунікації і яке полягає в процесі перетворення і передачі тексту на одній мові в текст іншою мовою, результатом чого є створення тексту перекладу зі збереженим змістом.

Перекладацькі трансформації - це процес перекладу, що полягає в застосуванні певних операцій таким чином, що відбувається трансформація сенсу, укладеного в початковому тексті однією мовою, в аналогічний сенс, укладений в текст іншою мовою.

Застосування перекладацьких трансформацій необхідно перш за все для максимально повної передачі інформації, закладеної в мові оригіналу, з дотриманням всіх норм мови перекладу. Вивчення кількох класифікацій перекладацьких трансформацій показує, що оскільки лінгвісти підходять до вивчення трансформацій з різних точок зору, число класифікацій досить велика і в них виділяється різна кількість їх видів і підвидів. У той же самий час можна знайти і загальні риси у всіх цих класифікаціях

Найскладніше при перекладі наукових текстів - терміни. Нерідко дослідники вводять в ужиток нові слова, використовують багатозначні словосполучення, всіляко доповнюють поняття. Ось чому важливо працювати зі словниками, консультиватися у вузьких фахівців. Серед інших лексичних особливостей наукових текстів можна виділити наступні. Однозначність. Слова і терміни повинні трактуватися в єдиному значенні. Точність. Перекладач повинен «обробити» текст перш, ніж приступити до переведення. Його завдання – максимально точно перевести оригінал, що при цьому не є синонімом «дослівно».

Науковий стиль мови. Важливо уникати емоційно забарвлених слів, вигуків, виразу зниженого регістру або сленгові лексику. Якщо такі елементи присутні в початковому тексті, перекладач зобов'язаний це скорегувати.

Перекладач повинен розвивати своє почуття мови, удосконалювати свої навички, багато працюючи з науковими текстами, формуючи свою спеціалізацію. Для грамотного перекладу таких текстів треба звертати увагу на таке: Уживати слова-зв'язки: розглядатися, представлятися, розташовувати. Застосовувати дієслівно-іменні сполучення: приходити до висновку, підводити підсумки, робити висновки.

При перекладі тексту (або художнього твору) перекладач дублює стилістичний прийом, використовуваний в мові-оригіналі, або формує власний стилістичний прийом, який має подібні функції і засоби їх

вербалізації. Певною мірою це дає певну свободу перекладачеві як фахівця: є в наявності можливість передачі лексичних засобів мовної виразності шляхом вживання певного граматичного ладу речення (так, наприклад, такий вибір є при передачі зєгми) або опущення стилістичного прийому мови-оригіналу при відсутності його еквівалента в мові-перекладі.

Охарактеризуємо кілька загальнозживаних методів перекладу: передача словосполучення або слова шляхом подання повного еквівалента зі структурою, лексикою. Даний спосіб перекладу є кращим, тому що повністю передає змістовний аспект словосполучення або слова мови-оригіналу.

- передача словосполучення або слова шляхом подання щодо схожого з мовою-оригіналом за семантичними і стилістичними функціями еквівалента.
- калькування - прийом передачі слова або словосполучення шляхом послівного перекладу;
- передача словосполучення або слова шляхом підбору варіанту відповідності, коли з ряду синонімічних фразеологізмів підбирається один найбільш близький еквівалент.

Отже, науковий переклад потребує від перекладача співвіднесення граматичних конструкцій та лексичного матеріалу однієї мови з іншим, з урахуванням особливостей та специфіки стилю науки й техніки в цілому. Перекладознавчий процес наукових текстів є складним завданням, яке передбачає прекрасне володіння мовами оригіналу й перекладу, і орієнтування в тематиці наукового тексту (Журавель Т. В., 2015). Більш того, процес перекладу наукових статей потребує від перекладача знання структури і правил оформлення статті мовою оригіналу і мовою перекладу.

РОЗДІЛ 2.

НАУКОВО–ТЕХНІЧНИЙ ТЕКСТ ЯК ПЕРЕКЛАДАЦЬКА ПРОБЛЕМА

2.1 Загальний аналіз турецьких науково-технічних текстів, їх особливості

Науковий стиль - це один з функціональних стилів загальнолітературної мови, який обслуговує сферу науки і виробництва. Науковий стиль турецької мови має свої граматичні, лексичні особливості.

До наукового стилю турецької мови відносять:

- науково-популярний,
- власне науковий,
- науково-навчальний стиль.

Власне-науковий підстиль турецької мови є найбільш строгим і точним, в цьому стилі пишуть дисертації, монографії, статті для наукових журналів, інструкції, енциклопедії.

Науково-навчальний підстиль турецької мови застосовують науковці при написанні навчальної літератури з різних предметів для будь-яких типів закладів освіти, довідників, посібників (Гринев-Гриневиц С. В., 2008).

Науково-популярний підстиль турецької мови - один з стилістичних мовних різновидів функціонального стилю науки, що виділяється (в порівнянні зі стилем власне науковим) на підставі реалізації «додаткових» завдань комунікації - необхідність «перекладу» спеціальної наукової інформації на мову неспеціального знання, наприклад - завдання популяризації наукових знань для широкої аудиторії (Іщенко Н. Г., Криворотенко М.С., 2014).

Науково-популярний стиль використовують для:

- наукових статей газет,

- науково-популярних журналів,
- науково-популярних книг

В усному спілкуванні цей підстиль представляють такі жанри, як: публічні виступи по радіо,

- телебачення на наукові теми,
- виступи науковців та фахівців перед аудиторією,

лекції.

У плані граматики цього стилю притаманна наступна специфіка.

1. Переважне переважання пасивного стану навіть в тих ситуаціях, коли суб'єкт дії вказано; в таких випадках вживається службове слово *taraf*, до якого додається афікс приналежності відповідної особи і афікс вихідного відмінка. Наприклад: *Mesajiniz tarafımızdan alınmıştır*

2. Переважання речень з присудком в 3-й особі, обумовлене, зокрема, використанням пасивного стану.

3. До іменного присудка завжди приєднується афікс *-DIr*.

4. Вживання специфічних тимчасових форм дієслова: для вираження теперішнього часу замість афіксу часу на *- (I) uor,k* правило, використовується афікс *-mAktA*. Наприклад: *Şirketimizdanışmanlık hizmetleri vermektedir.*

Минулий час з афіксом *-DI* замінюють конструкцією, що складається з афіксу минулого часу на *-mIş* і афіксу *-DIr* (оскільки, як було зазначено вище, в стилі переважають речення з присудком в 3-й особі, ця конструкція зазвичай має вигляд *-mIştIr*);

до закінчення майбутнього категоричного часу *-AcAk* додається афікс *-Dir(-AcAktIr)*.

5. Використання перифрастичних форм дієслова, в основному від основи минулого часу на *-mIş* в поєднанні з дієприкметником на *-DIki* на *-(y) An* від

допоміжного дієслова *olmak* (*göndermiş olduğunuzmektup*) або з формами дієслова *bulunmak* (*Mallar sevkedilmiş bulunmaktadır*) (Буянова Л. Ю., 2013).

Для лексичного складу наукової турецької мови характерні термінологічна лексика і стійкі словосполучення термінологічного характеру:

- іменник + іменник (*birim fiyatı, sözleşmenin konusu* - предмет договору);
- прикметник + іменник (*ana müteahhit , ticari fatura*);
- дієслово + іменник (*malı teslim almak*
malı teslim etmek).

У турецькій мові велика кількість наукових термінів запозичено разом з науковими поняттями з інших мов. Тому вже на рівні загальних текстів можуть спостерігатися збої в сприйнятті. Причиною тому є не стільки фактори когнітивного характеру, коли для розуміння потрібні додаткові вузькоспеціальні професійні знання, а використання термінології, в тому числі і турецько-перського походження, яка не входить в лексичне ядро мови, вимагає спеціальної мовної підготовки, яка реалізується в рамках професійного навчання. Арабізми і персизми активно використовуються в різних термінологічних полях (наприклад, військова термінологія в частині, що стосується загально тактичних термінів; медична термінологія за загальними категоріальним поняттям і т.д.), але найбільш показовим в цьому плані є юридична мова (Буянова Л. Ю., 2013).

Згідно із станом наукових лексикографічних видань на період практично половина термінології представлена запозиченнями з турецької і перської мов. Аналізуючи зміст сучасних наукових лексикографічних видань і текстів можна констатувати, що суттєвих якісних змін дане термінологічне поле за ці роки не зазнало. Збільшення частки запозичень, насамперед турецької мови, пов'язане з появою нових понять. Однак витіснення вже існуючих термінів, виражених словами арабського або перського походження, або заміна їх на тюркські слова не відбуваються. Навіть такі широковживаних поняття, як

«все, все» і «внаслідок» виражаються в наукових текстах нетрадиційними формами «bütün, her» і «-dan dolayı», а за допомогою вузькоспеціальних запозичень «bircümle» і «binaen».

Поряд із запозиченнями з арабської і перської мов турецька мова науки містить значну кількість запозичень з інших мов, насамперед західних. Це в першу чергу пов'язано з розвитком науково-технічного прогресу, коли з засвоєнням концепту, відбувається запозичення форми його мовного вираження. З іншого боку, аглютинативну турецьку мову із закладеною в ній логічно вмотивованою тенденцією до конкретизації відчуває певні труднощі при номінації абстрактних понять, де, навпаки, дана конкретизація є або небажаною, або неприпустимою.

Серед запозичень із західних мов в сучасну турецьку мову найбільшу кількість лексичних одиниць мають в якості джерела запозичення англійська, французька та німецька мови, наприклад:

- технічна термінологія: *diferansiyel indüktans*, (диференціальна індуктивність), *insekto-fungusit* (інсектофунгуцид), *denşiren* (денатурат), *şont* (токоотвод);
- військово-технічна термінологія: *overhol* (капітальний ремонт), *rampa* (пускова установка), *lanşer* (напрямна пускової установки);
- медична термінологія, пов'язана з сучасними технологіями: *aropleksi* (апоплексія), *bifurkasyon* (біфуркація), *effüzyon* (Ефузія);
- фінансова: *ankestan* (інкасо), *depozito* (депозит), *amorti* (погашення облігацій); *deflatör* (скорочення випуску грошових знаків) і т.д.

Тим часом в наукових стилях турецької мови нерідкі випадки повного калькування терміна, в тому числі і калькування форми.

Наприклад: *efor* (зусилля), *by-pass* (ігнорування, зневага), *hacker* (хакер), *executive* (діловий). (Валеева Н. Г., 2016).

Наявність декількох джерел запозичення одного і того ж термінологічного поняття створює в турецькій мові термінологічні синонімічні поля з різних запозичень, які навряд чи можна назвати функціональними, так як, швидше за все, можна говорити про певний ступінь засмічення турецької мови, що негативно впливає на монологічні комунікативні процеси.

Наприклад: *deplasman-tonaj-grostonluk* (водотоннажність), *sarfıyat - sarf - masraflar - giderler - harcamalar* (виплати), *efor - çaba - gayret* (зусилля).

Терміни мають ідентифікуючий показник, який дозволяє відокремити їх від інших одиниць мови і розподілити за певними групами. Ідентифікує показник термінів - позначення загальних понять. Оскільки існує кілька типів загальних понять, можуть бути виявлені і різні типи термінів.

За сферою вживання у турецькій мові виділяються: універсальні (характерні для суміжних областей), унікальні (характерні для однієї області) і концепціальні (авторські) терміни. Беручи турецьку мову за об'єкт дослідження вважаємо, що основними термінологічними блоками є універсальні і унікальні терміни (Білозерська Л. П., 2010).

Універсальні терміни позначають загальні категорії, які присутні у всіх мовах світу (підмет і присудок, речення, тема і т.п.). Прикладом універсального терміна може служити термін *paragraf* в турецькій, оскільки дані лінгвістичні терміни позначають явища, характерні для всіх мов. Також до універсальних термінів відносяться загальнонаукові терміни (система, структура, ядро і т.п.), але число їх в лінгвістичній системі турецької мови порівняно мало.

Наведемо ряд прикладів універсальних термінів, що вживаються в турецькій мові виключно в науковій мові:

belirsiz tanımlık - «невизначений артикль», *tam ünlüleşme* - «неповноголосся», *yalınlaştırma* - «опрощення», *öümlüleşme* - «повноголосся»,

yelem sıfatı - «дієприслівник», *hece vurgulu* - «силаботонічний», *sözdizimsel* - «синтаксичний», *anlamdaşlık* - «синонімічно», *ünlü çatışması* - «синерезис», *ünsüz uyumu* - «синконсонантизм», *dilbirimcik* - «Тагме», *kavram dizini* - «тезаурус», *benzeşmezlik* - «дисиміляція», *birleşim değeri* - «валентність», *üst dil* - «метамова», *çekim eki* - «закінчення».

Приклади універсальних термінів, що вживаються як в лінгвістичній термінології, так і в розмовній мові турецької мови:

şekilsizlik - лінг. «Аморфність», розм. «Безформність»; *tek kaynak* - лінг. «Моногенезис», розм. «Єдине джерело»; *uyumşaklık* - лінг. «М'якість (звуку)», розм. «М'якість»; *karşıtlık* - лінг. / розм. «Опозиція»; *niteleyici* - лінг. «Визначення», розм. «Визначальний»; *azaltma* - лінг. «Редуція», розм. «Зменшення».

Аналіз універсальних термінів показує, що в лінгвістичній термінології турецької мови терміни, що застосовуються в науковій мові отримали назву в ході роботи по турцифікації лінгвістичних термінів з боку лінгвістів і Турецького лінгвістичного суспільства. Універсальні терміни, що вживаються як в лінгвістичній термінології, так і в розмовній мові турецької мови були названі по схожості значень в розмовній мові і позначається терміном поняття.

Терміни, характерні для однієї області називаються унікальними. У лінгвістичній термінології вони позначають граматичні явища, характерні для конкретної мови або групи мов. Наприклад, термін *порода* (для семітських мов) притаманний для одного або декількох мов.

Як приклад унікального терміна в турецькій мові можна привести термін *geniş zaman* - термін словосполучення, яке перекладається як «прогресив» або «тривалий час / вид», на англійську мову як «continuous» (Виноградов В. С., 2001).

До унікальних термінів можна також віднести терміни, сформовані під впливом національних традицій в межах країни або регіону і не отримали поширення за їх межами. До них відносяться такі терміни як *Türk lehçeleri* - «турецькі діалекти», *Çağdaş Türk yazı dilleri* - «сучасні мови тюркської писемності», *Türk dilinin kollar* - «мовні гілки турецької мови».

При вивченні класифікації лінгвістичних термінів за сферами вживання в турецькій мові брали до уваги процес турцифікації термінів і його вплив на становлення лінгвістичної термінології турецької мови.

Reyami Safa, в своїй роботі «*Gene terim bahsi*» («Знову про терміни»), беручи до уваги класифікацію термінів в різних мовах, поділяє терміни на три групи:

- терміни, що вживаються виключно в науковій мові;
- терміни, що вживаються як в науковій, так і в розмовній мові;
- терміни, поняття яких розрізняються в науковій і розмовній мови (Ангарова Л.М., 2005).

Терміни, що входять до першої групи, на думку *Reyami Safa*, за невеликим винятком, є універсальними для всіх мов. Тут виявляється важлива відмінність поняття універсальності терміна. За *Reyami Safa*, терміни першої групи, однакові для всіх мов, але при цьому схожі за фонологічними ознаками. Наприклад: в турецькому –*terim*.

Крім цього, турецький дослідник стверджує, що терміни, що входять до другої групи і вживаються як в науковій, так і в розмовній мові, входять спочатку в розмовну мову і тільки після цього починають використовуватися в науковій мові.

Прикладами таких термінів можуть служити слова: *kelime* - «слово», *cümle* - «речення / фраза», *nokta* - «точка», *anlam* - «поняття», *dil sürçmesi* - «ляпсус», *teklik konuşmayla ilgili* - «монологічний», *tek kaynak* - «моногенезис», *gerileme* - «регресивність», *yenileme* - «рекурсія», *tinlata* - «резонанс».

До третьої групи віднесені терміни, які мають різні поняття в науковій і розмовній мові:

Kök - «корінь». Термін використовується як в розмовній мові, так і в математиці і лінгвістиці.

Göstermek - «показати». Це дієслово в лінгвістиці турецької мови перейшов в розряд терміна і має значення «репрезентувати».

Kişi - в розмовній мові означає «людина», в лінгвістиці - «граматичне особа».

Gövde - в лінгвістиці «корпус», в розмовній мові - «тіло».

Durum - в лінгвістиці «аспект», в розмовній мові - «положення».

Англіцизми в сучасній турецькій літературній мові утворюють численну групу лексичних одиниць, які характеризуються за тематичним і семантичним розмаїттям. Вони систематизуються за певними предметно-тематичними групами з подальшим виділенням всередині кожної з них лексичних і семантичних парадигм.

Науково-технічна термінологія. Найважливішим фактором освоєння даної групи слів є потреба позначення нової реалії в приймаючій мовою. З'являються нові науково-технічні винаходи потребують у своєму найменуванні. У даній тематичній групі виділяються запозичення, які стосуються різних галузей науки:

а) медична термінологія:

acute (*acute*) -острий; *stress* (*stress*) -стресс; *çekap* (*check up*) -профілактика; *katgut* (*cat gut*) -кетгут; *epikriz* (*epicrisis*) епикриз; *nod* (*node*) -наріст, потовщення; *peeling* (*peeling*) -чистка; *liposuction* (*Liposuction*) -ліпосакція; *obezite* (*obesity*) -ожиріння

б) комп'ютерна термінологія:

bit (*bit*) -біт (мінімальна одиниця інформації); *cobol* (*Cobol*) -Кобол (мова програмування); *çet* (*chat*) -чат; *dvd* (*digitalvideo disk*) -цифровий відеодиск;

hacker (haker, hacker) -хакер; hiperlink (hyperlink) -гіперпосилання; host (host) -хост, локальний комп'ютер; IP (internet protokol) -інформаційний провайдер; internet (internet)-інтернет; intranet (intranet) -інтранет;laptop (laptop) -лептоп, невеликий портативний комп'ютер.

в) рослинний і тваринний світ:

buldok (bulldog) -бульдог; çita (cheetah) -генард; flâmingo (flamingo) -фламініго; legorn (leghorn) -леггорн (порода курей); ararot (arrowroot) -аррорут (крохмальне борошно), маранта; çarliston (charleston) - чарльстон (різновид перцю); greupfruit (grape fruit) -грейпфрут

г) мистецтво:

caz (jazz) -джаз; cazbant (jazz-band) -джаз-банд; fokstrot (fox-trott) -фокстрот; folk (folk) -фолк (поп - музика, заснована на народних мелодіях); hit (hit) -хіт; longpley (long play) -довгограюча пластинка; kiç (kitsch) - кіч (художній стиль); film (film) -плівка, фільм, фотоплівка

2.2 Специфіка перекладу турецьких науково-технічних текстів українською мовою

В даній роботі робиться спроба показати тонкощі перекладу з однієї мови на іншу. Тут розглядаються різні види переказів з турецької мови і застосування їх. Крім того, місце перекладу в сучасному мовознавстві. Характерною рисою сучасного мовознавства є підвищений інтерес до проблем перекладу.

Переклад - важливий допоміжний засіб, що забезпечує виконання мовою його функцій спілкування, коли люди висловлюють свої думки на різних мовах. Таким чином, справедливо трактувати переклад як акт міжмовної комунікації. Теорія перекладу - теорія відповідностей, розкриває загальні

закономірності перекладацького процесу, засновані на функціональній залежності.

Розрізняють такі види перекладів:

- Дослівний переклад можна вважати свого роду заготовлею, яку ще необхідно обробити, тобто відредагувати. Дослівний переклад може влаштувати в тих випадках, коли в перекладному прикладі в обох мовах однакова структура речення, а слова в одній мові мають однозначні відповідності.
- Для передачі змісту речення вдаються до літературного, адекватного перекладу. При літературному перекладі, а саме він і вважається правильним, для передачі значення лексичних одиниць використовуються еквіваленти, тобто прямі відповідності, аналоги слова синонімічного ряду або описові засоби. Повний письмовий переклад не потребує визначення.
- Реферативний переклад наукового тексту представляє собою виклад основних думок оригіналу мовою перекладу. Зазвичай завдання зробити реферативний переклад наукового тексту супроводжується вказівкою об'єму перекладу.
- Анотаційний переклад наукового тексту за розміром не перевищує одного абзацу; іноді він може бути обмежений двома-трьома реченнями. Це стисла передача сенсу оригіналу засобами іншої мови (Воронкова І. С., 2006).

Завдання перекладача - передати засобами іншої мови цілісно і точно зміст оригіналу наукового тексту, зберігши його стилістичні та експресивні особливості. Критерієм точності є тотожність інформації. При перекладі наукового тексту турецької мови перекладач повинен вирішити два завдання: правильно зрозуміти зміст висловлювання наукового тексту турецької мови

на мові оригіналу і повно й точно передати цей зміст засобами мови перекладу (Баловнева О.О., 2004).

Перекладачеві з турецької мови і на турецький необхідно:

1) мати певний запас слів турецької мови (в тому числі спеціальної термінології в певних галузях знань);

2) знати граматику турецької мови з якого і на який буде виконаний переклад, інакше слова залишаться лише "цеглою", з яких не вдасться нічого "Побудувати";

3) володіти технікою перекладу і вміти ефективно користуватися словником перш ніж відкривати словник, знати всі особливості побудови словника;

4) мати уявлення про область знання, до якої відноситься перекладається текст (Даниленко В. С., 2001).

Мета перекладу наукового тексту турецької мови якомога ближче познайомити читача з текстом іноземною мовою, якого він не знає. Переклад з турецької мови наукового тексту може здійснюватися, на інший неспоріднений, споріднений, близькоспоріднений, по-друге, з літературної мови на діалект і навпаки, по-третє, з мови давнього періоду на сучасну мову.

Об'єктом теорії перекладу наукового тексту турецької мови є сам процес перекладу, аналіз, тлумачення і розуміння оригіналу та його кінцева форма, що отримується в результаті відбору відповідних засобів вираження, таким чином відбувається свідоме встановлення відносин між оригіналом і транслятом.

Лінгвістична теорія перекладу наукового тексту турецької мови аналізує, узагальнює і пояснює факти перекладацького досвіду, встановлює відповідності та розбіжності між мовами і служить науковою основою для перекладацької практики. Загальні висновки теорії перекладу можуть служити основою для конкретних практичних рішень. На першому етапі

трансляційна лінгвістика займалася вивченням результатів перекладацьких процесів наукового тексту турецької мови, зіставляючи в статичній оригінал і текст перекладу один з одним (Іващишин О. М., 2004).

У ході перекладу мови зіставляються, замінюють одну одну в комунікації. На певному етапі стало ясно, що переклад наукового тексту турецької мови, будучи невід'ємною частиною об'єкта мовознавства, являє собою особливий вид мовної діяльності, що викликало інтерес до динамічної, процесуальної сторони перекладу. І тим самим відбилося в розробки динамічних лінгвістичних моделей перекладу наукового тексту турецької мови

При перекладі з турецької мови необхідно виявити слово в рідній мові, яке є близьким за значенням турецькому слову. Таке слово в теорії перекладу називається лексичним, або словниковим, відповідністю. Для правильного використання лексичних, або словникових, відповідностей слід розрізняти такі типи смислових відносин між словами: значення слів в турецькій та рідній мові повністю відповідають один одному. Незалежно від контексту, значення турецького слова передається одним і тим же еквівалентом (Карабан В.І., 2001).

До таких слів (вони складають близько 30 відсотків словникового складу мови) відносяться власні імена, числівники, назви днів тижня і місяців, багато наукових і технічних термінів, географічні назви та ін .:

Kanada, iki, beş, Pazar, Cüma, Mart, Eylül, traktör, inflasyon, Amerika, Asya.

2. Якщо значенням турецького слова відповідає кілька слів у рідній мові, маємо справу з варіантним відповідністю. Це найбільш поширений тип смислових відносин між словами. Завдання вибору потрібного варіанта досить складна, і перекладач повинен враховувати роль контексту, тобто оточення, в якому зустрічається дане слово.

Безумовно, більшість слів турецької мови є багатозначними, причому кожному такому слову в українській мові відповідає кілька значень, які зовсім відмінні один від одного. Щоб перекласти багатозначне слово, спочатку знаходиться потрібне значення, а потім в межах цього значення треба відшукати відповідне для даного контексту варіантна відповідність. Для перекладу спеціального тексту рекомендується користуватися спеціальним словником (Кияк Т., 2004).

До інтернаціональних слів (інтернаціоналізм) відносяться запозичення з інших мов. Такі слова можуть бути подібні за звучанням, написання і значенням:

Абажур - abajur; інтернаціоналіст - enternasyonaci, філософія - felsefe, трансформатор - transformator, телебачення - televizyon, TV.

Існує набагато більше слів, які називаємо псевдоінтернаціональні, або "помилкові друзі" перекладача. В мові ці слова можна поділити на дві групи:

1) слова, які мають схожу написання і вимова, але абсолютно інше значення в порівнянні з турецькою мовою.

2) більш складними випадками є "помилкові друзі" перекладача, які лише в одному або двох значеннях збігаються зі словами української мови, але розходяться в інших (Коваленко А.Я., 2002).

Проблема перекладу неологізмів наукового тексту турецької мови (нових слів, що з'явилися в мові в зв'язку з розвитком суспільства і появою нових понять) займає особливе місце в перекладацькій практиці.

Існує кілька способів утворення неологізмів:

- створення нових слів на основі наявних в мові словотворчих засобів (суфіксів, префіксів, словоскладання і ін.).

- переосмислення існуючих в мові слів, тобто надання їм нових значень.

Так, наприклад: *magaza vitrini - вітрина магазину і magazin -*

ілюстрований журнал, *magnetik* - 1) магнітний; *magnetik alan* - магнітне поле; *magnetikfirtına* - магнітна буря, 2) магнітний залізняк, *atmosfer* - 1) атмосфера 2) атмосфера, обстановка, навколишнє середовище, повітря (пор. наприклад, з *hava*);

- запозичення з інших мов. Наприклад:

atom - атом, *laborant* - лаборант, *lâborantıvar* - лабораторія, *labrador* - лабрадор, *kültür* - культура, *kültür ataşesi* - аташе з культурних питань.

Метафори і ідіоматичні вирази також можуть бути джерелом утворення неологізмів. Для перекладача це, напевно, найскладніший випадок, оскільки він вимагає глибокого знання реалій країни, з мови якої робиться переклад. Помічниками тут можуть бути словники ідіом турецької мови.

До турецьких метафор можна віднести наступні приклади:

... *karşısında yutkunmak* - ковтати слинки (про що-л. дуже бажаному), *karınca uvası gibi kaunamak* - кишити як мурашник, *kedi ile köpek gibi* - як кішка з собакою.

У зв'язку з тим, що турецька мова має латинську графіку, а українська - кирилицю, при письмовому перекладі з турецької мови виникають труднощі, пов'язані з передачею імен і назв. Так, турецькі імена власні передаються на українську мову в такий спосіб. Наприклад:

Mahmut - Махмуд, *Cumhurbaşkanı Mustafa Kemal Atatürk* - президент Мустафа Кемаль Ататюрк, *Sayı Erdoğan Bey* - Шановний пане Ердоган, *Kaunakam Erol Bey* - Губернатор пан Ерол, *Sayın Prof. Dr. Hasan Eren* - Шановний професор доктор Хасан Ерен, *Hamdi Bey* - Пане Хамді, *MustafaEfendi* - Пане Мустафа, *Zeuner Hanım* - Пані Зейнен, *Bay Ali Çiçekçi* - Пан Алі Чічекчі, *Prof. Dr. Mehmet Kaplan* - Професор доктор МехметКаплан, *Doktor Behçet Uz* - Доктор Бехчета Уз, *Mareşal Fevzi Çakmak* – МаршалФевзі

Чакмак, Yüzbaşı Cengiz Topel - Каниман Дженгиз Топель; Fatih Sultan Mehmet - Фатих Султан Мехмет, Genç Osman - Молодий Осман.

Вся справа в тому, що в силу деяких особливостей латинської (турецького) алфавіту відбувається наступне:

- по-перше - в латинському (турецькому) алфавіті відсутня літера «м'який знак» (ь);
- по-друге - в середині слова, слідуючи граматичним правилам турецької мови, спостерігається випадання деяких приголосних фонем, таких як: "h", "ğ" і ін. (див. граматику турецької мови).

Загальним правилом для перекладача турецької мови є те, що в турецькому реченні дієслово часто ставиться в кінці, що не відповідає граматиці української мови.

Таким чином, виходить, що для адекватного перекладу наукового тексту турецької мови перекладач не може не враховувати граматичного значення форм іноземного речення. Неправильна передача значення турецьких граматичних форм і конструкцій призводить до спотворення змісту оригіналу (Корунець І.В., 2003).

У практиці перекладу необхідно одночасно враховувати семантику лексики і особливості граматики. Іншими словами, перекладач завжди має справу з лексико-граматичними відповідниками.

Наукові тексти турецької мови дуже різноманітні: тексти спеціальні, науково-популярні. Послідовне, логічне, доказове виклад об'єктивного наукового знання. Реалізуються в письмовій та усній формах.

Перекладач - це фахівець в сфері міжкультурної комунікації, який є сполучною ланкою між зарубіжними та вітчизняними партнерами. Переклад є способом подолання мовних і культурних бар'єрів. Робота через перекладача дозволяє сторонам виграти час.

2.3 Види трансформацій при перекладі науково-технічних текстів

Лексичні трансформації, як спосіб передачі понять оригіналу на іноземну мову, досить широко вивчені в контексті загальної теорії перекладу. Однак, стосовно до конкретної пари мов, українська - турецька, специфіка лексичних трансформацій, їх причини, принципи вибору варіанту перекладу лексеми досліджені недостатньо повно. Лексичні трансформації розглядаються через призму розмови про еквівалентність перекладу, як спосіб адекватного відображення образів і понять вихідної мови (ВМ), грамотної передачі емоційно-стилістичного забарвлення оригіналу (Іващишин О. М., 2004).

Трансформації необхідно розглядати як спосіб досягнення еквівалентності перекладу, а не як сам процес. До трансформацій вдаються при відсутності готової словникової відповідності, або якщо існуючий еквівалент призводить до семантичних змін. До групи лексичних трансформацій входять кілька різновидів.

Транскрипція - спосіб перекладу лексичної одиниці оригіналу шляхом відтворення її форми за допомогою букв мови, що. При транскрипції відтворюється звукова форма іншомовного слова. У перекладі досліджуваних нами творів транскрипцією більшою мірою передаються назви явищ, властивих лише одному народові, з одного боку (Даниленко В. С., 2001).

При виконанні перекладу перекладач шляхом транскрипції передає лексеми, що є назвою будь-яких предметів чи явищ, властивих тільки татарській мові і відсутніх в турецькій. При перекладі географічних назв і назв перекладач звертається до прийому транслітерації, способу передачі графічної форми слова.

При дослідженні прийому транскрипції і транслітерації необхідно пам'ятати про те, що турецька мова є спорідненою до тюрських мов. І тут ілюзію транскрипції можуть створювати спільні для обох мов лексеми, які є лексикою або запозиченою, в більшості випадків з арабської і перської мов. Подібні лексеми інколи мають повний фонетичний збіг, а іноді зустрічаються фонетичні чергування, властиві тій чи іншій мові. Розглянемо деякі з них:

мәрмәр - mermer (граніт) - повний збіг

туфрак - toprak (земля, ґрунт) - чергування приголосних ф-п

Калькування - Прийом, коли створюється нове слово або стійке поєднання, що копіює структуру вихідної лексичної одиниці. Іноді це неминуче при передачі значення явища, незнайомого читачеві. Тут мова йде про семантичні кальки. У перекладі неодноразово зустрічаються і фразеологічні кальки (Комиссаров В.Н., 2000).

Таким чином, на вищенаведених прикладах ми розглянули такі лексичні трансформації, як транскрипція, транслітерація і калькування. Це найбільш поширені види перекладацьких трансформацій.

У процесі перекладу відбувається не перетворення вихідного тексту в текст на мові, що, а перетворення (трансформація або деформація) віртуального об'єкта, якоїсь ідеальної сутності, якою є уявлення перекладача про систему смислів повідомлення, закодованого в початковому тексті, в більш-менш близьку, що не тотожну систему смислів, наділені в матеріальну форму мови перекладу. Саме ця система смислів, укладена в формах вихідного тексту і усвідомлена перекладачем, і є предметом трансформації (Комиссаров В.Н., 2000).

Охарактеризуємо кілька загальноживаних методів перекладу: передача словосполучення або слова шляхом подання повного еквівалента зі структурою, лексикою і характером стилістичного засобу, конотацією і т.п.

- передача словосполучення або слова шляхом подання щодо схожого з мовою-оригіналом по семантичним і стилістичним функціям еквівалента.
- передача словосполучення або слова шляхом підбору варіанту відповідності, коли з ряду синонімічних фразеологізмів підбирається один найбільш близький еквівалент.
- передача словосполучення або слова шляхом опису. Даний випадок рідко вживаний у перекладацькій практиці, так як при цьому способі перекладу втрачається лексична своєрідність тексту. Однак спосіб застосовується в науково-технічних текстах, коли стійкі словосполучення можна перевести тільки перекладом значення фразеологізму. В даному випадку не зберігається образність перекладу, але точно передається лексичне значення (Лощенова І. Ф., 2014)

Необхідно відзначити, що до процесу перекладу необхідно підходити з урахуванням соціокультурних особливостей мови оригіналу і мови-перекладу та мовної картини світу автора в цілях досягнення максимальної адекватності тексту і збереження його особливостей. Якби переклад був практично дослівним, то він, звичайно ж, не зміг би передати, відобразити все глибини і загальний зміст художнього твору. Тому часто переклад не збігається з оригіналом, основне правило полягає в тому, щоб усі носії мови перекладу зрозуміли написане так само, як його зрозуміли носії мови оригіналу.

РОЗДІЛ 3

АНАЛІЗ ПЕРЕКЛАДУ ТУРЕЦЬКИХ НАУКОВО-ТЕХНІЧНИХ ТЕКСТІВ УКРАЇНСЬКОЮ МОВОЮ

3.1 Лексичні перекладацькі трансформації у процесі перекладу турецьких науково-технічних текстів українською мовою

Науковий переклад - це переклад, який використовується для обміну конкретної науковою інформацією. В області наукового перекладу особливо актуальна проблема перекладу термінології. Для подолання термінологічних труднощів, пов'язаних з неоднозначністю тлумачення наукової лексики турецьких науково-технічних текстів українською мовою, розробляються спеціальні термінологічні словники і бази даних, проводяться лінгвістичні дослідження - все це допомагає забезпечити уніфікацію використовуваної термінології (Малевич Л., 2009).

Науково-технічний стиль турецької мови є інформаційний простір функціонування наукових мовних жанрів. Основна функція мовленнєвих жанрів наукового-технічного стилю турецької мови – інформативна (повідомлення). Загальний зміст функції наукового-технічного стилю турецької мови можна визначити як пояснення, яке включає закріплення процесу пізнання і зберігання знання (епістимічна функція), отримання нового знання (когнітивна функція), передача спеціальної інформації (комунікативна функція). У рамках наукового-технічного стилю турецької мови розрізняють академічний та науково-популярний підстили. Перший розрахований на підготовленого читача, другий – на непрофесіонала чи недостатньо науково підготовленого адресата. У структурі наукового-технічного стилю турецької мови виділяються підстили і з областей наукового знання: науково-природничої, науково-гуманітарної та науково-технічної літератури. Основні якості наукового-технічного стилю

турецької мови підкреслена логічність, смислова точність (однозначність вираження думки), інформативна насиченість, об'єктивність викладу, прихована емоційність, узагальнено абстрактний характер викладу, використання абстрактної

Завдання науково-технічної літератури турецької мови викликають потребу вживання спеціального мови, тобто. мови природної з компонентами мов штучних, або символічних, наукових мов (схеми, малюнки, формули, графіки, креслення, таблиці та ін.). Представляти Інформацію у такому вигляді економічно. У науково-технічній літературі турецької мови виклад матеріалу відбувається спочатку на підставі опису. Розглянутий різновид наукового стилю реалізується в різних жанрах і може містити риси інших стилів. Наприклад, науково-технічна мова може містити складові ділового стилю. А патент є жанром науково-технічного мовлення, який одночасно має і правовий, і інформаційний характер. Термін у науково-технічній літературі турецької мови ясно та чітко вказує на певні об'єкти та явища, забезпечує правильне та точне розуміння фахівцями представленої інформації.

Науково-технічний стиль турецької мови є простір функціонування науково-технічних текстів. Цей простір неоднорідний. У поняття науково-технічного функціонального стилю турецької мови входить мова науково-природничої, науково-гуманітарної та науково-технічної літератури. З лінгвістичної точки зору ці тексти розрізняються за ступенем насиченості термінами та спеціальною лексикою. Крім того, в даному стилі розрізняють академічний підстиль, що передбачає підготовленого адресата, та науково-популярний підстиль, розрахований на фахівця. Стилiстичні особливості науково-технічного функціонального стилю турецької мови: чіткість формулювань, відсутність експресивних, емоційних та образних зворотів.

Стосовно термінів можна вивести низку вимог:

1. Термін може бути точним, тобто. мати певне значення, яке може бути схемою логічного визначення, що встановлює місце позначеного терміном поняття у системі понять даної галузі науки і техніки. 2. Термін не повинен залежати від контексту. 3. В одного терміна має бути лише одне мовне вираження, тобто необхідно виключити синонімічність. 4. Термін має бути закріплений за певною вузькою областю. Конкретне значення таких термінів можна знайти за допомогою аналізу змісту контексту (тексту).

Щоб із різноманіття значень продуценту чи реципієнту зробити правильний вибір, необхідно встановити галузь професійної діяльності. Дослідники, які вивчають термінологію, пропонують різні шляхи групування термінів, наприклад, класифікацію за принципом галузевої приналежності. Науково-технічний різновид турецької мови має ряд особливостей, що відрізняють її від інших різновидів наукового стилю, а саме: а) наявність спеціальних термінів, що належать до певної сфери діяльності; б) використання різноманітних скорочень; в) застосування ланцюжків слів, що складаються з імен іменників у родовому відмінку; г) часте використання перерахувань; д) наявність схем, креслень, графіків, малюнків тощо.

Крім правильного перекладу термінів, необхідно також враховувати особливості наукового стилю мови, якою написаний текст. Результатом перекладацької діяльності повинен стати текст, який відповідає типу комунікації, що виконує всі функції вихідного тексту. Цей текст повинен демонструвати наукові знання оригіналу і відобразити власну наукову специфіку[36, с.89]. Саме тому вибір класифікації перекладу термінології має велике значення, так як еквівалентний переклад технічних термінів є основою будь-якого тексту. Неправильний переклад термінології може призвести до серйозних наслідків. Перекладацькі трансформації поділяються на лексичні, граматичні та лексико-граматичні, при яких трансформації зачіпають

одночасно обидва рівня мовної одиниці. У цьому розділі ми простежимо лексичні трансформації, до яких відносяться:

1) Транскрипція і транслітерація.

2) калькування.

3) Лексико-семантичні заміни (конкретизація, генералізація, модуляція)

(Лозин С.И., 2004).

Від перекладача текстів в галузі науки потрібне розуміння специфіки термінології, як в турецькій, так і в українській мовах. Спеціаліст повинен не тільки знати переклад термінів, але і розбиратися в цій галузі. Переклад текстів в цій галузі ускладнюється ще й тим, що наука вбирає в себе терміни з різних галузей знань, таких як хімія, фізика, біологія, електроніка та інші. Для аналізу методів перекладу турецьких науково-технічних текстів українською мовою були обрані однокомпонентні і багатоконпонентні терміни (Науменко А.М., 2006).

Транслітерація і транскрипція перекладу. Транслітерація і транскрипція є досить продуктивними способами перекладу запозиченої лексики. Ці два прийоми об'єднуються, так як в будь-якій термінологічній системі існують досить поширені терміни, в яких ці види перекладацьких трансформацій використовуються в поєднанні з-за неспівпадання мовних систем. Аналіз зібраного матеріалу турецьких науково-технічних текстів українською мовою показав, що прийоми транслітерації і транскрипції використовувалися часто.

Nanoparçacıkların kafes benzeri yapılarının oluşmasını sağlayan bir başka yaklaşım da onları zeolitlere dahil etmektir. (Belova, A.G., Kara A.A., 2007)

*“Інший підхід, який дає можливість формування схожих на **решітку структур наночастинок**, полягає у введенні їх в **цеоліти**”*

. “Genellikle oluşturulan elektron ve delik birbirinden bağımsız hareket eder, ancak bazı durumlarda, aralarındaki Coulomb etkileşimi nedeniyle elektron ve

delik birlikte kalabilir ve eksiton adı verilen yeni bir nötr parçacık oluşturabilir”
(Belova, A.G., Kara A.A., 2007)

“Зазвичай виникають електрон і дірка далі рухаються незалежно один від одного, проте в деяких випадках завдяки кулонівській взаємодії між ними електрон і дірка можуть залишатися «разом», формуючи нову електрично нейтральну квазічастинку, яку називають Ексітоном”

“Bir kolloidin çökmесinin bu sürecine flokülasyon denir” (Belova, A.G., Kara A.A., 2007)

“Цей процес осадження колоїду називають флокуляцією”

. Skwarnicki ve LHCb parçacık dedektörü üzerinde çalışan meslektaşları, 2015 yılında protonları yüksek enerjilerde parçalayarak ve iç kısımlarını açığa çıkararak bir pentaquark'ın ilk kesin tespitini yaptılar. Şimdi, LHC'deki yükseltmeler sayesinde, dokuz kat daha fazla veriye sahipler.(Belova, A.G., Kara A.A., 2007)

Скварницький і його колеги, що працюють над детектором часток LHCb, зробили першу однозначне виявлення пентакварка в 2015 році, розбиваючи протони при високих енергіях і розкриваючи їх нутроці. Тепер, завдяки оновленням на LHC, у них в дев'ять разів більше даних.

. Blue Origin'in Entegre İniş Aracı, şirketin kendi New Glenn roketi veya United Launch Alliance'in Vulcan roketi ile fırlatılmak üzere tasarlanacak.(Belova, A.G., Kara A.A., 2007)

Інтегрована ракета-носіє Blue Origin буде призначена для запуску на борт або власної ракети New Glenn, або вулоганскор або гогаскої.

Gross, "Tek elektronları eklediğimizde veya çıkardığımızda, bunun molekülün yapısını nasıl değiştirdiğini görüyoruz" diyor."Bunun olduğunu zaten biliyorduk, ancak yapının tam olarak nasıl değiştiğini bilmiyorduk ve buna erişmek gerçekten zordu."(Belova, A.G., Kara A.A., 2007)

"Коли ми додаємо або видаляємо окремі електрони, ми бачимо, як це змінює структуру молекули", - . "Ми вже знали, що це сталося, але ми не знали, як саме змінюється структура, і це було дійсно недос"

. 2015 yılında keşfedilmeden önce fizikçilerin yıllardır aklından çıkmamış bir parçacık olan pentaquark, sırlarından vazgeçmeye başlıyor.İsviçre'deki Büyük Hadron Çarpıştırıcısı'ndan (LHC) gelen yeni veriler, pentaquarkın, bir tür minyatür molekülde birbirine yapışmış bir baryon ve bir mezon adı verilen daha küçük iki parçacık türünden oluştuğunu ortaya çıkardı.(Belova, A.G., Kara A.A., 2007)

***Пентакварк**, частка, яка вислизала від фізиків десятиліттями, перш ніж була нарешті відкрита в 2015 році, починає віддавати свої секрети. Нові дані Великого адронного колайдера (LHC) в Швейцарії показали, що **пентакварк** складається з двох дрібніших типів частинок, званих **баріонів** і **мезонів**, склеєних разом в свого роду мініатюрну молекулу*

2. Калька є найпоширенішим методом перекладу турецьких науково-технічних текстів українською мовою, оскільки більшість турецьких однокомпонентних термінів у цій галузі знань мають чітку та чітко виражену морфологічну структуру, а слова, що складають багатоконпонентні терміни, мають історичні еквіваленти. Серед термінів, представлених для аналізу, є однокомпонентні, двокомпонентні, трикомпонентні та навіть чотирикомпонентні.

Kabuklar; nanoparçacıklardan üretilen bir yapının çok daha güçlü olabileceğinin doğal bir göstergesidir.(Belova, A.G., Kara A.A., 2007)

*Раковини є природною демонстрацією того, що структури, сформовані з **наночастинок**, можуть бути набагато міцніше матеріалу, однорідного в обсязі.*

Çalışma, şimdi ticari uygulamalarla daha olgun nanoteknolojilerden biri olan sıfır boyutlu kuantum noktasının geliştirilmesinin başlangıcıydı.(Belova, A.G., Kara A.A., 2007)

*Ця робота поклала початок розвитку промислових методів отримання **нуль-мірних квантових точок**, які в даний час розвинулися в комерційну технологію.*

Bir transmisyon elektron mikroskopunda (TEM) elektron zamkı gibi bir kaynaktan gelen elektronlar numuneye girer, içinden geçerken saçılır, bir objektif mercek tarafından odaklanır, bir büyüteç (projektör) mercek tarafından büyütülür ve nihayet üretir.Şekil 3.10'daki soldan sağa (CTEM yönü) okunan şekilde istenilen görüntü.[54]

*У просвіті електронного мікроскопу **електрони** з деякого джерела, наприклад, **електронної гармати**, потрапляють на зразок, розсіюються при проходженні крізь нього, фокусуються об'єктивної лінзою, проходять через збільшувальну (Проекторну) лінзу і, нарешті, створюють шукане зображення. Цю послідовність можна побачити на рис. 3.10 при розгляді зліва направо.*

Bu malzemelere sütunlu inorganik katmanlı bileşikler (PILC'ler) denir (Belova, A.G., Kara A.A., 2007).

*Такі **матеріали** називають **піларними неорганічними шаруватими сполуками (PILCs)***

У цих прикладах усі терміни на турецькій мові були перекладені за допомогою методу кальки.

Калька як метод перекладу також використовувався:

Bir yıldızın değişen aktivitesi ve parlaklığı, onun manyetik alanı tarafından yönlendirilir; bu, yıldız lekeleri olarak adlandırılan karanlık alanlara - veya güneşte meydana gelirse güneş lekelerine - ve ayrıca büyük parlamalara neden olur. (Belova, A.G., Kara A.A., 2007)

*Різна активність і яскравість зірки обумовлена її **магнітним полем**, яке викликає **темні області**, звані **зоряними плямами** - або плями на Сонці, якщо вони відбуваються на Сонці, - а також **величезні спалахи**.*

Bunun tam olarak ne zaman olabileceğini tahmin edemesek de, daha parlak auroralara ve elektrik şebekelerimize zarar verebilecek potansiyel olarak tehlikeli güneş patlamalarına yol açacağını söylüyor.(Belova, A.G., Kara A.A., 2007)

*Він каже, що, хоча ми не можемо точно передбачити, коли це може статися, це призведе до появи більш **яскравих зарядів** і потенційно небезпечних **сонячних вивержень**, які можуть пошкодити наші електричні мережі.*

«İnsan vücudu devasa bir hücreler topluluğudur. Bu hücrelerin hepsi tek bir atadan, döllenmiş yumurtadan gelir ve bu yüzden de diğer vücut hücrelerinin kuzenleri, çocukları, torunları, amcaları, vs. olurlar.»

«Людське тіло – без перебільшення колосальна популяція клітин, і всі вони походять від одного прабатька – заплідненої яйцеклітини; і тому всі вони є кузенами, дітьми, онуками, дядьками і т. д. один одного»

«...organik bir «ilksel çorba'yı» temel alan kuramlar ..»

«...теорії, засновані на концепції органічного «первісного бульйону»

«İşte size büyüleyici bir düşünce

»«Ось вам і захоплююча думка»

«Öyleyse, salt bizim çelimsiz hayal gücümüze değil..»

«Тож не лише для нашої тендітної уяви..»

«...bizim küçük yaşamlarımız üzerinde astrolojik etkiler göstermek için yön değiştirdiklerini öğrettiği zamanları anımsatmıyor mu?»

«...хіба це не нагадує вам про часи, коли він навчав нас змінювати напрямок, щоб мати астрологічний вплив на наші жалюгідні життя?»

«...böylesine müsrif bir kuramı benimseyebiliriz»

«...ми можемо прийняти таку марнотратну теорію»

«Işığın ilk vurduğu şey ışığa duyarlı ışık hücrelerideğildir...»

«Перше, на що потрапляє світло, це не світлочутливі клітини...»

«Yine de, doğal seçilimin yaşayan canlı sonuçları...»

«А втім, живі результати природного відбору...»

«Atımlar şiddetli olmalıdır, çünkü yayınlanan ses dalgasının cephesi sürekli genişleyen bir küre şeklinde ilerler»

«Імпульси повинні бути інтенсивними, оскільки хвильовий фронт випроміненого звуку рухається у формі кулі, яка постійно розширюється»

«Radar sinyallerini bir dizi atım olarak düşünebiliriz, fakat her atımın bir taşıyıcı frekansı vardır»

«Ми можемо сприймати радарні сигнали як серію імпульсів, але кожен імпульс має несучу частоту

Поєднання прийомів транслітерації, транскрипції та кальки у перекладі турецьких науково-технічних текстів українською мовою. Дослідження показало, що крім традиційних методів перекладу, таких як транслітерація, транскрипція та кальки, існує гібридний метод, який поєднує всі три методи перекладу термінологічних одиниць. Цей метод перекладає багатокomпонентні терміни з епонімами, тобто іменами вчених, які відкрили або внесли значний внесок у вивчення описаного явища. При цьому елементи терміна, як правило, змінюють свої позиції.

Bu Lennard-Jones potansiyeli olarak bilinir ve inert gaz kümelerinin yapısını hesaplamak için kullanılır.

*Цей потенціал, відомий як **потенціал Леннарда-Джонса**, використовується при обчисленні структури **кластерів інертних газів**.*

Yarı iletkenlerin spektroskopisine bir diğer önemli katkı, Mott-Wannier eksitonları adı verilen zayıf bağlı eksitonların materyalindeki varlığıdır (Belova, A.G., Kara A.A., 2007)

*Інший важливий внесок в спектроскопію напівпровідників вносить присутність в матеріалі слабозв'язаних станів, званих **екситонами Ваньє Мотта**.*

У деяких випадках при перекладі до однойменного елемента терміна українська мова додаються суфікси (-ів, -ськ), в результаті утворюються відносні прикметники. Наприклад, «*Bragg açısı*» (бреггівський кут), «*Raman spektroskopisi*» (Раманська спектроскопія), «*Brillouin spektroskopisi*» (бріллюєнівська спектроскопія), «*Coulomb Merdiven*» (кулонівські сходи), «*Bragg Yansıma*» (бреггівські відображення).

Aynı zamanda Bell Laboratuvarlarından T. A. Fulton ve G. J. Dolan tek elektronlu bir transistör yaptılar ve Coulomb ablukasını gözlemlediler.(Belova, A.G., Kara A.A., 2007)

*.У той же час Т. А. Фултон і Г. Дж. Долан з Bell Laboratories створили перший **одноелектронний транзистор** і спостерігали **кулонівську блокаду**.*

Bir tür sıvı mıknatıs zaten var. Bu ferroakışkanlar, manyetik olmayan bir sıvı ile katı manyetik nanoparçacıkların bir karışımıdır, ancak yalnızca harici bir manyetik alanın etkisi altındayken çalışırlar. Massachusetts Amherst Üniversitesi'nden Thomas Russell ve meslektaşları, bir ferro-sıvıyı, manyetik özelliklerini koruyan gerçek bir manyetik sıvıya dönüştürmeyi başardılar.(Belova, A.G., Kara A.A., 2007)

***Рідинні магніти** такого роду вже існують. Ці **феррофлюїди** представляють собою суміш **немагнітної рідини і твердих магнітних наночастинок**, але вони працюють тільки тоді, коли під дією зовнішнього магнітного поля. Томасу Расселу з Університету Массачусетсу в Амхерсті і його колегам вдалося перетворити **феррорідину** в справжню магнітну рідину, що зберігає свої магнітні властивості*

Kanıt, kuantum mekaniğinde Bell teoremi adı verilen temel bir yapıyı içerir. Bu teorem, parçacıkların birbirleriyle etkileştiği, dolaştığı ve sonra kendi yollarına

gittiği durumlarla ilgilidir. Bu, dünyanın nasıl çalıştığına dair bazı varsayımların doğru olmadığını göstermek için tasarlanmış, "gitmez teoremi" olarak adlandırılan şeydir.(Belova, A.G., Kara A.A., 2007)

Доказ включає в себе фундаментальну конструкцію в квантовій механіці під назвою "Теорема Белла". Ця теорема розглядає ситуації, коли частинки взаємодіють один з одним, заплутуються, а потім йдуть своєю чергою. Це те, що називається "теоремою про непридатність", розробленої для того, щоб показати, що деякі припущення про те, як влаштований світ, не є істинними

Şekil 3.4'teki X-ışını taramasının Bragg tepelerinin genişlikleri, aynı TiN'nin ortalama tane boyutu hakkında bilgi sağlamak için analiz edilebilir.(Belova, A.G., Kara A.A., 2007)

Ширина брегівських піків на кутовий залежності амплітуди, представлена на рис. 3.4, містить інформацію про середній розмір зерна в зразку TiN

Проаналізовані приклади турецьких науково-технічних текстів українською мовою показують, що транслітерація, транскрипція та калька є одним із основних способів перекладу термінології зі сфери науки українською мовою. Слід зазначити, що завдяки цим методам перекладу активно формується та доповнюється система термінології, пов'язана з наукою.

Aslında, bu hayvanların evrimini inceleyen bilim adamlarının bir şakası var: Kaplumbağalar da uzaydan gelmiş olabilir.(Belova, A.G., Kara A.A., 2007)

Насправді, вчені, які вивчають еволюцію цих тварин, жартують: черепахи з тим же успіхом могли прилетіти з космосу.

Virologlar ancak son zamanlarda bu tekdüze patojenleri araştırmaya başladılar ve buldukları virüslerin çok daha ölümcül bir geçmişi olduğunu gösteriyor.(Belova, A.G., Kara A.A., 2007)

Лише недавно вірусологи почали копатися в цих, здавалося б, рутинних патогенних, і те, що вони знайшли, говорить про те, що у вірусів набагато більш смертоносне минуле.

SpaceX'in Crew Dragon uzay aracı, aracı ve acil durum prosedürlerini test edecek bir uçuş için bir Falcon 9 roketinde fırlatılacak - NASA ve SpaceX görev kontrol odalarından yürütülen ve koronavirüs sosyal mesafe önlemlerine uyum sağlamak için yeniden düzenlenmiş bir görev(Belova, A.G., Kara A.A., 2007)

Космічний корабель SpaceX "Екіпаж дракона" запустить на борт ракети "Сокіл-9" ракету, яка буде тестувати корабель і його аварійні процедури - запуск з кабінетів управління польотами НАСА і SpaceX, які були переобладнані під заходу Коронавірусного соціального дистанціювання.

Moleküllerin en içteki işleyişlerinden bazıları ilk kez ortaya çıkıyor. Moleküller bir elektrik yükü kazandığında yapıları değişebilir ve şimdi bunun olduğunu izledik.(Belova, A.G., Kara A.A., 2007)

Вперше виявляються деякі з найпотраємніших закономірностей роботи молекул. Коли молекули отримують електричний заряд, їх структура може змінитися, і тепер ми спостерігаємо, як це відбувається

Zürich'teki IBM'den Shadi Fatayer ve Leo Gross ve meslektaşları, atomları ve bağlarının olağanüstü ayrıntılı bir resmini oluşturmak için molekül boyunca küçük bir sonda çalıştıran bir atomik kuvvet mikroskobu kullanarak dört tür molekülü incelediler.(Belova, A.G., Kara A.A., 2007)

Шади Фатейер і Лео Гросс з компанії IBM в Цюриху і їх колеги досліджували чотири типи молекул, використовуючи атомно-силовий мікроскоп, який пропускає через молекулу крихітний зонд, щоб скласти надзвичайно детальну картину складових її атомів і зв'язків.

Kuantum dünyasıyla ilgili bazı fikirler, birçok paralel evrene yayılmış birçok versiyonunuz olduğunu gösteriyor gibi görünüyor. Şimdi, iki bilim adamı, bunun

gerçekten doğru olduğunu göstermeye çalışan bir kanıt formüle etti.(Belova, A.G., Kara A.A., 2007)

Деякі уявлення про квантовий світ, схоже, вказують на те, що існує безліч версій, поширених у багатьох паралельних всесвітів. Тепер два вчених сформулювали доказ того, що спроби показати це дійсно правда.

Описовий переклад. Цей спосіб перекладу ефективний, коли у термінологічній системі мови одержувача немає відповідного еквівалента, тому перекладач повинен передати значення терміна, використовуючи загальне пояснення.

Bu durumda çözücününün molekülleri nanoparçacığın yüzeyine bağlanabilir veya çözeltiye oleik asit gibi bir yüzey aktif madde eklenebilir.(Belova, A.G., Kara A.A., 2007)

В такому випадку з поверхнею наночастинки можуть зв'язуватися молекули розчинника, або може бути додано поверхнево активна речовина, така як олеїнова кислота

Через те, що українська мова не мала однокомпонентного еквівалента деяких термінів, перекладач вдався до перекладу за допомогою опису, розкрив структуру терміну, а потім переніс його за допомогою української мови. Спеціаліст також досить детально описує терміни, пов'язані з виробничими процесами та пристроями, оскільки такий переклад допомагає краще зрозуміти складні операції та виконати відповідні дії:

Son olarak, kuantum heteroyapılarına dayalı gelişmiş optoelektronik ve fotonik cihazlara adanmıştır: kuantum kuyusu ve kuantum nokta lazerler, süper örgü fotodetektörler, yüksek hızlı optik modülatörler, vb.(Belova, A.G., Kara A.A., 2007)

Нарешті, описуються оптоелектронні і фотонні прилади з квантовими гетероструктурами (фотодетектори з використанням кристалічних надрешіток, високошвидкісні оптичні модулятори і т.д)

Bölüm'de ele alınan diğer bir kuantum kuyu lazeri türü, dikey boşluklu yüzey yayan lazerdir.(Belova, A.G., Kara A.A., 2007)

У розділі описані поверхово-випромінюючі лазери з вертикальним резонатором на квантових ямах.

Tüm miknatisların katı olması gerekmez - yeni bir tür sıvı miknatis, sonunda kablosuz yumuşak robotları kontrol etmeye yardımcı olabilir[54]

Не всі магніти повинні бути твердими - новий вид рідинного магніту з часом може допомогти в управлінні бездротовими м'якими роботами.

Аналізуючи зібраний матеріал, можна зробити висновок, що описові конструкції активно використовуються при перекладі турецьких науково-технічних текстів українською мовою, призначених для широкого кола людей, які займаються науково -технічною діяльністю, забезпечуючи тим самим краще їх розуміння.

5. Переклад еквівалентом. Ми з'ясували, що термінологію галузі наукутурецьких науково-технічних текстів українською мовою можна перекласти за допомогою пошуку еквівалентного терміна в українській мові *Kafes*" (решітка), *"hareketlilik"* (рухливість), *"sonda"* (зонд), *"protein"* (білок), *"doping"* (легування), *"taşıyıcı"* (носій).(Belova, A.G., Kara A.A., 2007)

Bu yarasa larminyatür casus uçakları gibi karmaşık aletlerle dolu»

«Ці кажани сповнені складних пристроїв, наче мініатюрні літаки-розвідники»

«Her insanın beyninin parmak izi gibi tek ve özel olması etkileyici bir konu»

«Захоплює те, що мозок кожної людини унікальний і особливий, як відбиток пальця»

«Bu açıdan bakacak olursak beyin sürekli yanıp sönen binlerce neon tabelasına sahip bir eğlence merkezi gibidir adeta»

«З цієї точки зору мозок схожий на розважальний центр з тисячами неонових вивісок, які постійно блимають»

Терміни-еквіваленти є еквівалентними збігами, які протягом певного часу та місця більше не залежать від контексту. Серед термінів, вибраних для аналізу, лише однокомпонентні терміни були перекладені шляхом вибору еквівалента, оскільки вони мають просту структуру словотворення, а також зарекомендували себе як незалежні слова в мові-одержувачі.

Sonunda hızlı radyo patlamalarının (FRB'ler) nereden geldiğini bilebiliriz. Uzaydan gelen bu gizemli radyo dalgaları parıltıları şimdi galaksimizde tespit edildi ve güçlü manyetik alanlara sahip olan magnetar adı verilen nötron yıldızlarına bağlı görünüyor.[54]

*Можливо, ми нарешті дізнаємося, звідки беруться швидкі **радіовсплески (FRB)**. Ці загадкові спалахи **радіохвиль** з космосу тепер помітні в нашій галактиці і, схоже, пов'язані з **нейтронними зірками**, званими магнітами, які мають потужні **магнітні поля**.*

Şimdi, bazıları, her şeyin başarısız olduğu yerde matematiğin başarılı olup olamayacağını merak ediyor, ilk etapta doğa yasalarını düşünmemize izin veren her şeyi çözüyor.(Belova, A.G., Kara A.A., 2007)

*Зараз деякі задаються питанням, чи може математика досягти успіху там, де все інше зазнало невдачі, розплутуючи все, що дозволяє нам в першу чергу споглядати **закони природи**.*

Bu yıldızların hepsi benzer sıcaklıklara, kimyasal bileşimlere, yaşlara, boyutlara ve dönme periyotlarına sahiptir.(Belova, A.G., Kara A.A., 2007)

*Всі ці **зірки** мають однакові температури, хімічний склад, вік, розміри і **періоди обертання**.*

Origin'in daha önceki Blue Moon konseptine dayanan iniş aracı üç bölümden oluşuyor - ilk bırakıldığı yerden ayın etrafında daha düşük bir yörüngeye taşımak için bir transfer aşaması, karaya iniş aşaması ve aya geri dönmek için bir yükseliş aşaması yörünge. [(Belova, A.G., Kara A.A., 2007)

Зона старту, заснована на більш ранній концепції "Блакитного Місяця", складається з трьох секцій - ступені перенесення для переміщення на нижчу орбіту навколо Місяця, звідки вона була вперше скинута, щаблі спуску для посадки і ступені підйому для повернення на місячну орбіту.

Özel bir sünger, nükleer santrallerde yakıt olarak kullanılmak üzere deniz suyundan uranyum toplayabilir ve ayrıca bu tesislerden gelen atıkların temizlenmesine yardımcı olmak için kullanılabilir.(Belova, A.G., Kara A.A., 2007)

Спеціалізована губка може збирати уран з морської води для використання в якості палива на атомних електростанціях, а також може використовуватися для очищення відходів цих електростанцій

Отже, найпоширенішими лексичними трансформаціями у процесі перекладу турецьких науково-технічних текстів українською мовою є калька, описовий переклад, транскрипція, транслітерація.

3.2 Граматичні перекладацькі трансформації текстів науково-технічної тематики.

Перекладацькі перетворення - це міжмовні трансформації, перестановка елементів вихідного тексту, перефразування для досягнення еквівалента перекладу. Є такі види граматичних перекладацьких трансформацій турецьких науково-технічних текстів українською мовою:

Заміна - це зміни розташування (порядку) мовних елементів у тексті перекладу порівняно з текстом оригіналу. Під замінами розуміємо як зміни у перекладі слів, частин мови, членів речення, типи синтаксичного зв'язку, так і лексичні заміни (специфікація, узагальнення, антонімічний переклад, компенсація). Додавання передбачають використання в перекладі додаткових слів, які не мають збігів у оригіналі.

1) Заміна:

Teknik olarak konuşursak, az önce tartıştığımız eksiton, Mott-Wannier eksitonu adı verilen zayıf bağlı bir elektron deliği çiftidir. (Belova, A.G., Kara A.A., 2007)

*Описуваний **екситон**, формально кажучи, є слабо зв'язану електронною парою, званою **екситонами Ванье-Мотта**.*

Приклад чітко показує, що переклад терміна "екситон Мотта-Ванніє" переставлено в порядку імен вчених. Це було зроблено для того, щоб термін став більш милозвучним для читача.

Malzemeye cam boncuklar enjekte edilerek sudan daha az yoğun bir sıvı metal alaşımı yapıldı ve hafif dış iskeletler veya dönüştürülebilir robotlar yapmak için kullanılabilir. (Belova, A.G., Kara A.A., 2007)

***Сплав рідкого металу**, мени щільний, ніж вода, був виготовлений шляхом уприскування матеріалу зі скляними намистинами - і з нього можна було виготовити легкі **екзоскелети** або трансформованих роботів.*

Sadece nargilelere ve bacaklardaki yapraklara benzeyen sopa böceklere bakın. Ya da tuhaf bir şekilde uyumsuz dikizcileriyle çarpık kalamar düşünün: biri sarı ve kocaman, diğeri küçük ve mavi. Yine de hayata dair neredeyse hiçbir şey, özündeki orantısızlık kadar şaşırtıcı değildir. (Belova, A.G., Kara A.A., 2007)

*Подивіться на **нарвалів, і кийових комах**, які схожі на листя на лапах. Або розглянемо петушистого кальмара, з його химерними очима: один - величезний і жовтий, інший - крихітний і блакитний. Однак майже ніщо в житті так не бентежить, як однобокість в її основі*

Nötrinoların üç türü veya tadı vardır: elektron, müon ve tau. Nötrinolar seyahat ederken bu tatlar arasında geçiş yapabilir veya salınım yapabilir. Japonya'daki T2K deneyi, nötrino veya antinötrino ışınlarını yerden 295 kilometre uzağa fırlatarak ve nötrinoların yolculuğunun başında ve sonunda hangi tatların orada olduğunu ölçerek bu salınımları ölçmek için tasarlanmıştır. (Belova, A.G., Kara A.A., 2007)

Три типу нейтрино, або ароматизаторів: електронний, мюон і тау. Під час подорожі нейтрино можуть перемикатися або коливатися між цими типами. Експеримент T2K в Японії призначений для вимірювання цих коливань шляхом пропускання пучків нейтрино або антинейтрино на відстань 295 км через землю і вимірювання того, які типи присутні на початку і в кінці подорожі нейтрино.

Uzay, zaman, madde ve enerji sonsuz sıcaklık ve yoğunluktaki bir iğne deliğinden varoluşa fırlıyor. Uzay, ışık hızından daha hızlı bir şekilde kendinden uzaklaşıyor. Hatta belki bir çoklu evren yarımı bile.(Belova, A.G., Kara A.A., 2007)

За допомогою нескінченної температури і щільності, простір, час, матерія і енергія спалахують на поверхню. Космос віддаляється від себе швидше, ніж швидкість світла. Може бути, навіть створення мультивсесвіту.

Çift yarık deneyi, fotonların hem dalga hem de parçacık olarak hareket ettiğini gösteriyor, ancak aynı zamanda tek bir fotonun her iki yarıktan aynı anda geçtiğini öne sürüyor, süperpozisyon adı verilen bir fenomen.(Belova, A.G., Kara A.A., 2007)

Експеримент з подвійною щілиною показує, що фотони діють і як хвилі, і як частки, але в ньому також передбачається, що один фотон проходить через обидві щілини одночасно - явище, зване суперпозицією

-38.8°C'de saf metallerin en düşük erime noktasına sahip olan cıva gibi, sıvı metal alaşımları da oda sıcaklığında katılaşmaz.(Belova, A.G., Kara A.A., 2007)

На зразок з ртуттю, яка має найнижчу температуру плавлення чистих металів при -38,8 ° C, сплави з рідкого металуне тверднуть при кімнатній температурі

Doğrulırsa, gözlem, araştırmacıların LIGO'nun ilk önerildiği zaman tespit etmeyi umdukları felaket olaylarının üçlüsünü tamamlayacaktı: iki kara deliğin

çarpışması; ikili bir nötron yıldız sistemi; ve bir kara delik ile bir nötron yıldızının birleşmesi.

*У разі підтвердження, спостереження завершить **катаклізмовий трифект**, який дослідники сподівалися виявити, коли було вперше запропоновано LIGO: зіткнення **двох чорних дір; бінарна нейтронна зоряна система; і злиття чорної діри і зірки нейтрону***

Çin'deki Teknik Fizik ve Kimya Enstitüsü'nden Huan Cong ve meslektaşları, BowtieArene adını verdikleri maddeyi, pıllararen adı verilen beşgen şeklindeki iki moleküllü birbirine bağlayarak bir araya getirdiler. İki sütun, papyonun "düğümünü" oluşturan tetrafeniletilen adı verilen floresan bir molekülle birleştirildi. (Belova, A.G., Kara A.A., 2007)

*У Технічному інституті фізики і хімії в Китаї Хуан Конг і його колеги зібрали **речовину**, яке вони називають BowtieArene, з'єднавши **дві п'ятикутні молекули**, звані **піларарен**. До двох пілараренам була приєднана **молекула флуоресцентну** під назвою **тетрафенілетілен**, утворює "вузол" краватки-метелики.*

2) Додавання:

Parabolik kuyu durumu, katı hal fiziğinde iyi bilinmektedir, çünkü niceliği fononlara yol açan bir kristal kafes içindeki atomların titreşimleri, harmonik osilatörler tarafından ilk yaklaşımda tanımlanır.

***Модель параболічної потенційної ями** широко використовується у фізиці твердого тіла, оскільки вона дуже часто застосовується для опису коливань атомів в **кристалічних решітках**, при **квантуванні** яких (в першому наближенні **гармонічного осцилятора**) і виникає уявлення про **фотони**.*

Tüm biyolojik moleküllerin doğuştan gelen bir "el kullanımı" vardır: tıpkı sol ve sağ elleriniz gibi, iki ayna görüntüsü biçiminde var olabilirler.

Всім **біологічним молекулам** властива так звана "**ручність**": вони можуть існувати в **двох дзеркальних формах**, точно так же, як ваші ліва і права руки.

Cevap, derin uzaydan veya derin zamandan değil, maddenin kuantum doğasından gelir.

Відповіддю на ваше питання є не глибокий космос і не глибоке час, а **квантова природа матерії**.

Ve en son keşifler devam edecekse, yaşamın yapı taşları üzerindeki beklenmedik etkisi, biyolojideki en temel süreçlerin bazılarının neden çalıştığını ince ayrıntılarıyla ortaya koyarak ayna gizemini bir kez ve herkes için çözebilir.

У разі, якщо останні **відкриття** чогось варті на порядку денному, його несподіваний вплив на складові елементи життя могло б раз і назавжди розгадати загадку дзеркала, детально розкривши, чому деякі з найбільш фундаментальних процесів в біології працюють.

Kuantum hafızası adı verilen kuantum bilgisini depolayan iki atom bulutu, her zamankinden daha uzun bir mesafe boyunca birbirine bağlandı. İnternetin kuantum bir versiyonunu oluşturmak için faydalı olabilirler.

В результаті, дві хмари **атомів**, що зберігають **квантову інформацію**, звані **квантовими спогадами**, з'єднані один з одним на більшій відстані, ніж будь-коли раніше. Вони можуть виявитися корисними для створення **квантової версії** інтернету.

Kuantum iletişimi, dolaşıklık adı verilen bir olguya dayanır. Bir çift parçacık veya sistem kuantum dolaşık olduğunda, bunlardan birinin ölçülmesi, aralarındaki mesafeye bakılmaksızın diğerinin ölçülen durumunu anında etkiler.[54]

Воснові **квантової комунікації** лежить **феномен**, званий **заплутаністю**. У випадках, коли пари частинок або систем заплутані в квантової зв'язку, вимірювання однієї з них миттєво впливає на вимірюваний стан іншої, незалежно від відстані між ними.

Bu bağlantılar, bilgiyi doğrudan aktaramaz, çünkü bu, bilginin ışıktan daha hızlı hareket ettiği anlamına gelir; ancak dolaşma, kuantum fiziği yasalarıyla bilgisayar korsanlığına karşı korunan şifreli iletişim kanalları oluşturmak için kullanılabilir.

*Оскільки ці сполуки не можуть безпосередньо здійснювати передачу інформації, то це означає, що інформація рухається набагато швидше, ніж світло, але за допомогою плутанини можна створювати **зашифровані канали зв'язку**, захищені від злону за **законами квантової фізики**.*

3) Вилучення слів:

1990'larda Iijima karbon nanotüpler yaptı ve C60 yapılarında süperiletkenlik ve ferromanyetizma bulundu. Ayrıca moleküler anahtarlar yapmak ve moleküllerin elektriksel iletkenliğini ölçmek için de çabalar başladı. Karbon nanotüplere dayalı bir alan etkili transistör gösterildi.

*У 90-х роках Іжімей отримав **вуглецеві нанотрубки**, в фулерени C60 були відкриті **надпровідність і ферромагнетизм**, розпочаті спроби створення молекулярних перемикачів і вимірювання електропровідності окремих молекул, **продемонстрований польовий транзисторна вуглецевій нанотрубі**.*

Tüm bozonların en alt seviyede olduğu duruma BoseEinstein yoğunlaşması denir.

*Ситуація, коли всі **бозони** знаходяться на нижньому рівні системи називається **Бозе-конденсації***

Şimdi, bir araştırmacı daha inandırıcı bir cevabın ilk ipuçlarını ortaya çıkardığını iddia ediyor - bu, yalnızca yaşamın aynasını neyin kirdiğini açıklayabilecek, aynı zamanda tek bir molekül formunun tercih edilmesinin neden devam ettiğine dair daha zengin bir anlayış sağlayabilecek bir cevap. milyarlarca yıllık evrim.

Один дослідник стверджує, що розкрив перші натяки на більш переконливу відповідь - той, який міг би не тільки пояснити, що ж в першу

чергу розбило дзеркало життя, але і дати більш глибоке розуміння того, чому перевагу одній формі молекул збереглося протягом мільярдів років еволюції.

Вилучення слів, як метод трансформаційного перетворення турецьких науково-технічних текстів українською мовою, побудовано за тим же принципом - з перекладу терміна видаляється вся зайва інформація, що перешкоджає адекватному сприйняттю.

4. Антонімічний переклад

Derin denizlerdeki balıklar ve balinalar gündüz de gece ışığı çok az görebilir ya da hiç göremez, çünkü güneşin ışıklarından sızamaz»

«Глибоководних риб і китів теж оточує повна або майже повна темрява – і вдень, і вночі, тому що промені сонця не можуть проникати глибоко в воду»

«...çünkü beyinlerimiz kitle iletişim araçlarının egemen olduğu bir ortamda evrilmedi»

«...тому що наш мозок еволюціонував в середовищі, де були відсутні засоби масової інформації»

«Ondan sonra gelenler, her şeyde evrim görmeye meyletiler»

«Його послідовники не встояли від спокуси бачити еволюцію в усьому»

Отже, найпоширенішими граматичними трансформаціями у процесі перекладу турецьких науково-технічних текстів українською мовою є додавання, вилучення, заміна, членування речень та антонімічний переклад.

3.3 Складнощі, які виникають у процесі відтворення турецьких науково-технічних текстів українською мовою

У роботі зі спеціальною турецькою науковою або технічною літературою, перекладач стикається зі спеціальними пластами лексики, або

мовою, яка призначена для конкретних цілей. Це такі засоби лексики, основоположним чином, протиставлені загальній лексиці мови літератури і взаємопов'язані з професійною діяльністю людей. Технічний та науковий процес перекладу потребує від перекладача високим рівнем володіння іноземними мовами, необхідними знаннями в сферах теми перекладу і вільної орієнтації в науково-технічній термінології. Специфіка наукових термінів та проблеми їх перекладу завжди займали особливе місце. Оскільки завданням перекладу є забезпечення еквівалентності між змістом тексту оригіналу та змістом перекладу, особливу увагу слід звернути на терміни при перекладі спеціальних текстів, оскільки саме вони визначають інформаційний зміст тексту.

Розмір термінологічної лексики набагато перевищує діапазон загальної лексики літературної мови, тому що мова могла б обслуговувати величезну кількість сфер професійних діяльностей. Для того, щоб бути доступною, термінологічна спеціальна лексика має співвідноситись зі своїм тематичним полем, де структурні й системні відносини об'єднанні особливим чином.

Перекладач має чітко й вміло застосовувати синонімічну лексику, на мові якої він реалізовує переклад з метою урізноманітнити розповідь. Крім власне синонімів, перекладачеві треба мати справу з різноманітними різновидами одних і тих же лексичних одиниць.

Фігурує чимала група лексичних одиниць і термінів, які мають назву "хибні друзі перекладача" (наприклад *veri дані, katkı технологічний, on yıl десятиковий, simülasyon моделювання, örnek екземпляр* Belova, A.G., Kara A.A., 2007)), транслітерація як спосіб перекладу яких може призвести до аномалії змісту самого тексту. В значенні термінологічних одиниць застосовуються як лексичні одиниці, що можуть використовуватись тільки в межах одного стилю, але й професійні значення слів загальної лексики. Такі слова, як «*klistron -клістрон*», «*zorlama- коерцитивність*» «часто вживаються в

матеріалах з електротехніки, рідно можна зустріти за кордонами науково-технічних текстів.

Перекладач мусить використовувати особливий підхід до перекладу інтернаціональної лексики турецьких науково-технічних текстів українською мовою, яка займає вагомую роль серед запозичень. Інтернаціоналізми, які абсолютно повністю збігаються за своїм значенням, зустрічаються дуже рідко. Крім того, такі одиниці, які асоційовані і ототожнюються (завдяки подібності в плані вираження) в двох мовах, в плані змісту або щодо вживання в абсолютному обсязі відповідають або навіть повністю можуть не відповідати. Однак переклад такої лексики допускає використання прийому дослівного перекладу.

Hareketli fan parçalarıyla temastan kaçının - Уникайте контакту з рухомими частинами вентилятора;

önemli bilgi - Важлива інформація;

Eğer modelinizde su yumuşatıcı yoksa bu bölümü atlayabilirsiniz.- Якщо у вашій моделі немає умягчителя, ви можете пропустити цей розділ;

Göz yorgunluğu şeklinde rahatsızlık yaşayabilirsiniz У вас може з'явитися дискомфорт у вигляді напруги зору.

Виходячи із прикладів, можна сказати, що перекладач може передавати конкретне вираження одиниці мови буквально, але лише в тих випадках, коли мовне почуття і досвід підказують йому, що використаний їм переклад для визначеної мовної ситуації є адекватною передачею думки оригіналу. Часто семантичні невідповідності взаємопов'язані з тим, що в одній мові лексична одиниця має більш базове значення, а в іншій мові - конкретне.

Семантичні відносини між зіставленими інтернаціональними словами можуть представляти: повну невідповідність значень, часткову невідповідність значень, повну семантичне відповідність.

До повних невідповідностей відносяться слова, які не цілком схожі за формою, але можуть викликати помилкові асоціації і ототожнюватися один з одним, незважаючи на фактичне розбіжність їх значень. Наприклад, слово «fan». В українській мові даному слову відповідають такі значення як віяло, вентилятор. В українській мові же слово фен позначає електричний прилад. У наступній фразі «*İnsanlar su dünyasına insanlıksız davranıyor*»

Люди ставляться гуманно до водного світу.

Слово «*insanlık*» перекладається на українську мову словом гуманність, але не гуманізм.

До часткових невідповідностей відносяться випадки, коли слово в рідній мові збігається зі словом в іншій мові, але тільки в одному з його кількох значень або коли у слова в одній мові є значення, відсутні у нього в іншій мові.

Наприклад, «*alman ulusal istatistik ofisi*» перекладається на українську мову як:

Національне статистичне управління Німеччини.

В турецькій мові слово «ofis» має безліч значень: офіс, канцелярія, пост, посаду, служба, службове приміщення, обов'язок, відділення, комітет, представництво, функція; в той час як в українській мові слова офіс відповідає значення приміщення або представництво будь-якої компанії.

Наступна фраза :

«Tüm parçaları kutudan çıkarın ve tüm parçaları montajla tanımlayın ve eşleştirin»

Розпакуйте всі деталі вентилятора і порівняйте їх з деталями, зазначеними на схемі

Даний приклад містить слово «toplantı», яке може перекладатися як: збори, суспільство, асамблея, схема, установка, комплект, блок, сукупність частин, модуль, монтаж, збірка, ансамбль. У свою чергу в українській мові

асамблея вживається в значеннях орган державної влади в ряді країн, або міжнародне зібрання. Ще один приклад: *«Açıkken kapı üzerine ağır nesnelere koymaın.»*, слово «*nesne*» в турецькій мові має різні значення: об'єкт, завдання, мета, пункт. В даному контексті конкретизуємо значення і переводимо слово, як предмет. В українській мові слово об'єкт позначає предмет, на який спрямована будь-яка діяльність.

У групу інтернаціональної лексики турецьких науково-технічних текстів українською мовою входить величезна кількість слів, переклад яких представляє істотні труднощі для перекладачів.

«Oditoryum referandum istiyor...»

- *Аудиторія вимагає провести референдум*

В цьому випадку в українського слова є значення, відсутні у його турецькій відповідності. Подібний випадок зустрічається значно рідше: українське слово має ряд значень і лише одне з них відповідає турецькому. Зазвичай це відбувається тоді, коли слово запозичене з будь-якої третьої мови: так, українського слово аудиторія ширше за значенням турецького «*oditoryum*», адже можна сказати аудиторія читачів; аудиторія слухачів; аудиторія комунікації, а слово «*oditoryum*» в таких значеннях не вживається. Інтернаціональна лексика характеризується спеціалізацією значень.

У текстах зустрічається безліч лексичних одиниць, підбирати відповідний елемент яких доводиться з урахуванням контексту.

«Bu tür bulaşık makinesini test ederken, ilk adım program işlemlerine saldırmak olabilir.»

- *Тестування пральної машини починається з перевірки основних режимів*

В цьому прикладі слово «*saldırı*» замінено українським словом перевірка, що є типовим, характерним для українського тексту. Як заміну

турецькому слову використано досить типове для відповідного контексту українського.

Подібним прикладом може служити і дієслово «zafer»:

«Uzun yıllar süren yoğun araştırmalardan sonra bir Fransız bilim adamı, su altında Google Earth'ün eşdeğeri ile zafer kazandı»

- Після багатьох років інтенсивних досліджень французький учений випустив аналог Google Планета Земля.

Як заміну слова «zafer» використаний в українському тексті дієслово випускати.

Якщо в турецькому тексті маємо незвичайне поєднання «eşdeğeri ile galip geldi...», то в українському перекладі - стандартне поєднання випустив аналог.

Основне завдання перекладача - вміло проводити різні перекладацькі трансформації для того, щоб текст перекладу як можна більш точно передавав всю інформацію, укладену в тексті оригіналу при дотриманні відповідних норм мови. Більш складним випадком є переклад семантично різномірної категорії слів, що включає інтернаціональну лексику. Такі слова отримали назву «помилкові друзі» перекладача.

Лексичні одиниці, які не мають збігів в семантиці вихідного слова в турецькій і українській мовах прийнято називати псевдоеквівалентами або «помилковими друзями» перекладача, так як, маючи схожу зовнішню оболонку, вони повністю розходяться в значеннях. Через подібність форми і, частково, змісту такі слова можуть призвести до суттєвих перекручень змісту, неточностей у передачі стилістичного забарвлення, до помилок в лексичній сполучуваності, а також в слововживанні. Подібні випадки називають «помилковими друзями перекладача», це поняття прийшло з французького мовознавства.

Міжмовні омоніми є окреме питання «помилкових друзів» перекладача. Міжмовні омоніми - це слова обох мов, подібні за звуковий (чи графічної) формі, але мають різні значення (Акуленко В.В., 2002). До таких слів належать: «aday» - претендент на що-небудь, честолюбець, честолюбний, ніколи не аспірант, «moral» - бойовий дух, а не мораль.

Існує два типи міжмовних омонімів, переклад яких призводить до помилок:

- Омоніми з повністю різним набором лексичних значень. Їх можна сплутати тільки через співзвуччя, наприклад, українське слово «вродливий» означає красивий, а співзвучне йому українське «потворний» має протилежне значення.

- Омоніми, деякі лексичні значення яких збігаються повністю або частково за рахунок наявності загальних ознак, що дозволяють віднести ці слова з даними значеннями до однієї сфери вживання. Наприклад, слово «elektrik» в турецькій мові означає електричний, тоді як за звучанням воно збігається з українським «електрик». Обидва значення мають відношення до електрики, і знання цього факту при одночасному незнанні правил словотворення може стати причиною змішання смислів під час перекладу.

Інтернаціональні одиниці можуть виступати як в ролі «справжніх друзів перекладача», так і в ролі «хибних друзів перекладача» у турецьких науково-технічних текстах. Адже далеко не всі слова, потрапивши в мову-реципієнт, зберігають свої вихідні значення. Найчастіше слово переживає всякого роду семантичні трансформації і зміни ці найчастіше характерні саме для даного, окремо взятого мови, або слова зберігають значення, з якими вони були запозичені, проте в мові-джерелі ці значення є або в процесі стали далеко не головними

Крім цього, можливі випадки, коли в рідній мові слово протягом багатьох років залишається актуальним, тобто широко використовується в

мові, етимон (початкове значення) в іншій мові виходить з ужитку і замінюється іншим словом. Зустрічаються і випадки стилістичного розбіжності інтернаціональних одиниць, які також можуть викликати різного роду помилки при перекладі.

Розглянемо приклади подібних слів, які характеризують аналізоване явище - інтернаціоналізми в ролі «хибних друзів перекладача» у турецьких науково-технічних текстах. *Actually*- фактично (а не актуальне) *kariştirici*- підбурювач (не тільки агітатор) *Alternatif*- варіант (не тільки альтернатива) *otorite*- влада, що регламентує орган (а не авторитет) *Parlak*- блискучий (рідко діамант) *Kabin* - хатина (не тільки кабіна) *şampiyon* - підтримувати кого-небудь (а не бути чемпіоном) *şef* - шеф-кухар (а не шеф або шофер) *sirkülasyon* - тираж газети (а не тільки циркуляція) *Data* - дані (а не дата) *makinist* - машиніст (не тільки інженер) *Ekstra* - додатковий, додатковий, зайвий (а не вищої якості) *figür* - креслення, цифра (не тільки фігура) *Genel* - загальний (не тільки головний) *enstrümanlar* - вимірювальні прилади (рідше інструменти) *Zeki* - розум, інтелект, розвідка (а не інтелігенція) *Liste* - список (а не лист) *işaret* - мітка, пляма (а не марка) *miting*- зустріч, нарада (а не мітинг) *Mod* - режим (а не мода) *numara*- число, кількість (а не тільки номер) *filozofî* - основні принципи (а не філософія) *Pilot* - досвідчений, допоміжний (не тільки пілот) *üretme* - виробництво (а не тільки продукція) *halka açık* - населення, громадськість (не тільки публіка) .

У фразях «*kritik durum*» і «*kritik kısım*» слово «*kritik*» може перекладатися як українською паралеллю критичний, так і виступати в інших значеннях, які в українській паралелі відсутні. У «Словнику іноземних слів» наведені два омоніми інтернаціоналізму «критичний»: 1. Що відноситься до критики; дає розбір і оцінку будь-якого явища твору, діяльності і т. д. ; здатний до критики; 2. Що відноситься до кризи; вирішальний, переломний; небезпечний. Як

видно, не всі словникові варіанти значень турецького прикметника збігаються з українським.

«*Ancak bu durumda laboratuvar kontrolü kritik bir rol oynar*»; «*Kore yarımadasında yükselen kritik durumun ardından...*»- вираження «*kritik durum*» в даному контексті перекладається як «переломна ситуація», а «*kritik parça*» - важлива роль.

Часто використання інтернаціональних значень при перекладі турецьких хибних друзів на українську мову призводить до порушень стилістичних норм мови і викликає неадекватний ефект у читача. Наприклад, «*Bulaşık makinesi çalışıyorsa kapağı çok dikkatli açın, dramatik bir su fıskirtma riski vardır*»,

Як еквівалент прикметника «*dramatik*» перекладач може дати його російський аналог драматичний ризик замість значний. Сюди відносяться такі ж лексичні одиниці як: «*geleneksel olarak*» - зазвичай; «*Yeterli basınç*»- правильний тиск; «*Devrimci değişiklikler*»- істотні або радикальні зміни. Аналіз прикладів «помилкових друзів» показує, що багато помилок виникає при перекладі інтернаціональної лексики, так як дані одиниці характеризують спільність смислової структури і тому легко ототожнюються при перекладі. В результаті нерідко з'являються помилкові еквіваленти, оскільки поряд з спільністю в їх смислових структурах є й істотні відмінності, про які перекладач часто забуває.

Справді інтернаціональними при порівнянні турецької мови з українським можна вважати лише такі слова, які в обох мовах мають однакове значення, як, наприклад, терміни природних і точних наук (*benzen* - бензол, *bilgi* - інформація, *izleme* - моніторинг, *internet* - інтернет). Однак, слід відрізнити від них псевдо інтернаціональні слова, які представляють собою великі труднощі, - це так звані «помилкові друзі перекладача», тобто запозичені або схожі слова, які виглядають еквівалентними, але не завжди є

такими. Наприклад, «*Oditoryum talep ediyor...*»- Аудиторія вимагає ..., «*talep etmek*» - вимагати і «*talep eden*» - питати, «*iddialı eşdeğer*» - хитромудрий еквівалент, «*hırslı*» - хитромудрий і українське - амбітний;

«*Hükümet taleplerimizi görmezden geliyor*» - Влада ігнорує наші прохання, турецький «*görmezden gelmek*» - ігнорувати і іспанське «*ignorar*» - не знати.

Безумовно, ті люди, які володіють основами другої мови, стикаються з неправдивими ототожненнями лише в сфері однакових частин мови: так, наприклад, іменники асоціюються з іменниками, омонімія ж частин мови, як правило, не викликає ускладнень. З семантичної точки зору вводять в оману виявляються слова, що належать до аналогічних або суміжних семантичним сферам або, у всякому разі, що можуть виявитися в подібних контекстах; явно випадково збігаються лексеми, по суті не зустрічаються в однакових контекстах: «*geçilmez kaya var*» - Непрохідна скала.

Перекладачеві, природно, приходить на розум аналог, який, проте, в українській мові має інше значення. Наприклад, «*Suriye'deki kriz, Çarşamba ve Perşembe günleri Londra'da yapılacak G8 zirvesi gündeminin en üst sıralarında yer alacak*»- Головною темою зустрічі на вищому рівні, яка триватиме до четверга в Лондоні, стане ситуація в Сирії - слово «*toplantı*» далеко не завжди відповідає українському мітинг. Основне значення «зустріч», «побачення».

«*Su sakinleri panik içinde*» - Морські мешканці знаходяться в паніці; «*panik içinde yaşıyoruz*» - Ми живемо в страху. Поділ або диференціація загального поняття на види часто відбувається у професійній діяльності та в побуті. З цим буває пов'язано розщеплення сенсу слова, яке позначало загальне поняття, на два значення: одне залишається в українському найменуванні, а інше закріплюється за іноземним. Так, із прикладів ми бачимо, що в українській мові виникли пари близьких за змістом турецьким (але не тотожних їм) слів: страх і паніка. Іноземне слово легше засвоюється, якщо воно замінює описовий оборот. «*DISP (Ekran Ayarı): Gösterge ekranını*

değiştirmenizi sağlar - «DISP (Налаштування дисплея): Дозволяє змінювати індикацію дисплея» - слово «Görüntüle» замінило собою поєднання пристрій візуального відображення інформації, а «belirten» - метод спостереження. Однак варто зауважити, що в цьому процесі заміни свого слова чужим діють деякі обмежувачі. Якщо, наприклад, описові звороти складають групу найменувань однорідних предметів, то запозиченого слова важко «пробитися» в таку групу: воно порушує єдність найменувань (всі вони не однослівні). Були випадки, коли слова не приживалося в нашому словнику, так як у нас вже встигла сформуватися група найменувань описових, двохсловних.

Турецьке слово навіть в основному значенні, наближеному до українського абсолютно, не завжди відповідає українському аналогу з міркувань лексичної сполучуваності. В даному контексті «kesinlikle katılmıyogum» - бути повністю не згодним. «kesinlikle» може перекладатися такими специфічними значеннями: «безумовно, без сумніву, повністю», в граматиці - «незалежно», розмовне - «так, звичайно»; українське слово в\ об'єднує обидва аналога значенні може перекладатися лише в меншості випадків, нерідко передаючись словом *tamamen*, з відтінком «взагалі» при запереченні передається як *hiç*, а з відтінком «цілком» - як «ереусе».

На підставі результатів дослідження перекладу турецьких науково-технічних текстів встановлено причини помилок:

- переконаність в однозначності лексичної одиниці і граматичної форми;
- змішання зовнішнього образу лексичної одиниці;
- використання аналогії;
- переклад лексичної одиниці конкретними значеннями, ніж вони мають;
- невміння підшукати аналогію для перекладу турецької лексичної одиниці.

ВИСНОВКИ

Метою даного дослідження було виявлення та систематизація способів перекладу турецьких науково-технічних текстів українською мовою і причин вибору тієї або іншої стратегії. Було виявлено, що вибір конкретної стратегії перекладу залежить від функції лексичної одиниці в тексті.

За останній час роль науки й техніки сильно зросла, внаслідок чого переклад **турецьких науково-технічних текстів українською мовою** є досить актуальним. Процес перекладу з іноземної мови турецьких **науково-технічних текстів українською мовою** протікає зазвичай не на рівні тексту, а на рівні контексту, що не одне і те ж. Контекст - це мінімальне мовне оточення, яке дозволяє однозначно зрозуміти ту чи іншу лексичну або граматичну одиницю. Як правило, це словосполучення, рідко - речення, дуже рідко - абзац або текст в цілому. Навіть суцільний переклад тексту часто здійснюється не на рівні тексту, а на рівні окремих пропозицій, що входять в нього. Про це свідчать, зокрема, численні помилки, обумовлені неправильною або неточною кореляцією елементів, що відносяться одночасно до двох або більше компонентів цілого тексту.

Труднощі перекладу **турецьких науково-технічних текстів українською мовою** полягають у тому, що перекладач допускає в перекладі буквальний переклад і порушує норми рідної мови (мови перекладу). У той же час це положення (допустимість буквального перекладу термінів і термінологічних сполучень в ряді окремих, рідкісних, випадків) може послужити і джерелом помилок в перекладі. На підставі результатів дослідження перекладу турецьких **науково-технічних текстів** встановлено причини помилок: - переконаність в однозначності лексичної одиниці і граматичної форми; - змішання зовнішнього образу лексичної одиниці; - використання аналогії; - переклад лексичної одиниці конкретними

значеннями, ніж вони мають; - невміння підшукати аналогію для перекладу турецької лексичної одиниці.

Необхідною ланкою при перекладі **турецьких науково-технічних текстів** є його аналіз. В результаті аналізу встановлюються відповідні смислові зв'язки і взаємини не тільки між одиницями оригіналу, але і між одиницями тексту перекладу. Осмисленню піддаються і зміст тексту, і функціонально-стилістичні елементи - як іноземною, так і рідною мовою. Проникнення перекладача в зміст тексту має відбуватися до тих пір, поки він не відчує, що їм знайдена остаточна форма для передачі заданого в тексті змісту і був використаний весь раніше накопичений їм досвід (мовний, загальний, спеціальний).

Для еквівалентного відтворення **турецьких науково-технічних текстів** необхідно вирішити цілий комплекс науково-методичних і практичних проблем: – треба конкретно знати, що слід мати на увазі під еквівалентною передачею змісту тексту; – чому не будь-яка передача змісту тексту є еквівалентною; — що веде до помилок в перекладі; - який механізм пошуку і відбору лексичних засобів; – яким чином використовувати весь свій інформаційний запас і фонові знання; - як виділяти ті випадки, коли окремі слова турецького оригіналу можуть функціонувати в тексті таким чином, щоб використовувалася вся гама значення слова.

Перекладачеві буває важко визначити, яке значення в даному контексті превалює; як прийняти правильне «контекстуальне рішення», коли значення слів, зареєстрованих в словниках, збігається зі значенням одиниць української мови, але не в усьому обсязі; як впоратися з проблемами, вирішити які в рамках власне лінгвістичного контексту неможливо, коли необхідно звернення до позатекстової інформації - довідників, словників, енциклопедій, мета яких - максимально повно розкрити так звані регулярні

відповідності та загальні невідповідності між одиницями оригіналу і перекладу.

В результаті аналізу перекладу турецьких текстів у галузі науки та їх українських перекладів, з'ясувалося, що найпродуктивніші методи перекладу - це калька, а також поєднання транслітерації, транскрипції та кальки. Периферійні випадки включають транслітерацію та транскрипцію, трансляцію за допомогою описової конструкції, трансформаційний переклад та еквівалентний переклад. Завдяки структурному та трансляційному аналізу нам вдалося простежити зв'язок між структурною моделлю терміна та його перекладом. Було доведено, що в більшості випадків кількість компонентів у вихідному терміні та його перекладі збігаються. Найбільш репрезентативні групи-це одно- та двокомпонентні терміни з найбільшим відсотком кореляції між компонентами обох мов. До найбільш поширених граматичних трансформацій належать: заміна, членування речень, вилучення та додавання.

Отже, різноманітність засобів перекладу, а також наявність суміжних прийомів перекладу свідчить про те, що сфера понять наукової сфери формується одночасно з її областю знань, що робить перспективним подальше вивчення взаємозв'язку між законами формування термінології та методи перекладу термінів у сфері нанотехнологій.

Отже, закономірності варіювання засобів вираження в турецькій та українській мовах деякою мірою відрізняються. Це зумовлено головним чином розбіжностями в лексико граматичних системах двох мов, відмінностями їхніх стилістичних норм, правил синтагматичної сполучуваності лексем. Саме тому під час перекладу газетного тексту для досягнення адекватності перекладу доводиться вдаватися до міжмовних перетворень. Еквівалентний переклад є особливою формою перекладу і дозволяє перекладачу максимально наблизити текст перекладу до оригіналу. Під час проведеного аналізу ми встановили, що передача стилістичних

особливостей турецького науково-популярного тексту здійснюється за допомогою таких засобів образної виразності як порівняння, метафора та епітет. Розглянуто та схарактеризовано 5 змістовних рівнів еквівалентності перекладу за В.Н. Комісаровим, які дають нам зрозуміти про те, що одиниці оригіналу та перекладу можуть бути еквівалентні одна одній на всіх п'яти рівнях або лише на деяких. В результаті аналізу було виявлено, що, поряд з великою кількістю термінів, в науково-популярних текстах активно використовуються стилістичні фігури мови. Як правило, для них підшукуються еквіваленти, здійснюється дослівний переклад або підбирають-ся функціональні аналоги. Для досягнення еквівалентності та передачі лексичних особливостей турецького науково-популярного тексту використовуються такі лексичні і граматичні трансформації як антонімічний переклад та калькування. Передача стилістичних особливостей, виражених такими художніми засобами, як метафора, епітет і порівняння переважно здійснюється за допомогою використання дослівного перекладу.

ÖZET

Bilimsel ve teknik literatürün çevirisi, çeviri alanında özel bir yere sahiptir, diğer alanlardaki metinlerin çevirilerinden bazı sözlük, dilbilgisi ve üslup özellikleriyle kökten farklıdır. Bu, belirli çeviri yöntemlerini ve kurallarını, sistematizasyonunu gerektirir. Çalışmanın amacı, Türkçe ve Ukraynaca dillerinin olgusal materyalinin analizine dayanan bağımsız bir disiplin olarak bilimsel ve teknik literatürün nesnel çeviri kalıplarını belirlemek, kesinlik alanındaki metinleri çevirmek için sözcüksel ve dilbilgisel araçların seçimini belirlemektir. bilimler. Çalışma, bilimsel ve teknik metinlerin temel özelliklerini, yöntemlerini ve çeviri türlerini ele almaktadır. Dikkatler, Türkçe ve Ukraynaca dillerinin yapılarındaki farklılıklara, bunların bağıntılı sistemlerdeki aktarımlarının özelliklerine odaklanılmıştır. Çeviri güçlükleri, orijinal dilin, çevirmenin dilinin yetersiz bilgisinden veya bu dilde hazır eşdeğerlerinin bulunmamasından kaynaklanmaktadır.

Türk dilinin bilimsel ve teknik literatürünün çevirisi konusu, modern çeviri çalışmalarında önde gelen yerlerden birini işgal etmektedir. Bu alandaki bilim adamlarının çalışmalarını inceleyerek, bilimsel ve teknik Türk edebiyatı çevirisinin çeviri alanında özel bir yere sahip olduğu, belirli sözlüksel, dilbilgisi ve üslup özellikleriyle diğer alanlardaki metinlerin çevirilerinden kökten farklı olduğu ve bu nedenle özel yöntemler ve çeviri kuralları gerektirir. Çeviri hakkındaki genel bilgi ve fikirler, çevirinin amacını yeterince formüle etme becerisini sağlamaz. Birincisi, çevirmen, çeviri dilini, aldığı bilgiyi yetkin bir şekilde sunabilecek derecede bilmeli ve ikincisi, hem orijinal dilde hem de çeviri dilinde teknik bilgi olan derin özel terminoloji bilgisine sahip olmalıdır. çeviri metninin ait olduğu alan ve özellikle farklı çeviri türlerine hakimiyet. Çalışma, çeviribilimin güncel sorunlarına, yani Türk bilimsel ve teknik literatürünün eşdeğer çeviri yöntemlerine ayrılmıştır. Bu çalışma, eşdeğer çeviri kavramının anlamını ve çeviri dönüşümleri aracılığıyla diller arası açıklamanın özel bir türü ve çeviri sürecinin ayrılmaz bir

parçası olarak bunu gerçekleştirmenin yollarını tanımlamaktadır. Popüler bilim geçmişinin sözcüksel ve biçimsel özellikleri göz önünde bulundurulur. Çeviri eşdeğerliği seviyeleri karakterize edilir: iletişimin amacı, durumun tanımı, sözler, mesajlar, dil işaretleri. Çeviri dönüşümlerinin sınıflandırılması, literatürde bilinen bu soruyu inceleyen farklı dilbilimcilerin sınıflandırmaları dikkate alınarak verilmiştir. Popüler bilim Türkçe metnlerinin Ukraynaca'ya eşdeğer bir çevirisini elde etmek için en sık kullanılan dönüşüm türleri belirlenmiştir. Türkçe popüler bilim metninin üslup özelliklerinin analizi yapılır.

Ключові слова: popüler bilim literatürü, eşdeğer çeviri, çeviri dönüşümleri, orijinalin dili, çeviri dili, Türkçe

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Акуленко, В.В. (2002). *Запитання інтернаціонального словникового складу*. Харків, 203с.
2. Алмашова, Н. (2013). Лексика української мови. Групи слів за походженням, за вживанням. *Українська мова та література*. Січень, № 1/2. С. 47–50
3. Ангарова, Л.М.(2005). Методичні вказівки до курсу “Перекладацький аналіз науково - технічного тексту” на тему “Інтернаціоналізми та “хибні друзі перекладача” в науково-технічній літературі” (для спеціальності “Переклад”). Маріуполь. 34 с.
4. Баловнева, О.О. (2004). Особливості перекладу науково-технічної термінології. *Проблеми перекладу: Тези міжнар. Наук конференції*. Житомирський державний університет. Житомир. С. 16–18.
5. Білозерська, Л. П.(2010). Термінологія та переклад: навч. посібник для студ. філол. напряму підготовки. Вінниця: Нова книга. 232 с.
6. Борисова, Л.И. (2005). «Ложные друзья переводчика» в научно-технической литературе. М.: НВИ-Тезаурис. 215 с.
7. Буянова, Л. Ю.(2013). Терминологическая деривация в языке науки: когнитивность, семиотичность, функциональность: монография. Москва: Флинта. 389 с.
8. Валеева, Н. Г. (2016). К понятиям адекватности и эквивалентности в научном переводе. *Вестник РУДН. Серия: Вопросы образования. Языки и специальность..* №1. С. 17–21
9. Виноградов, В. С. (2001). Введение в переводоведение (общие и лексические вопросы). Москва: Издательство института общего среднего образования РАО. 224 с.

- 10.Воронкова, И. С.(2006). О понятиях «экзотизмы» и «варваризмы»/ *Вестник ВГУ, серия: лингвистика и межкультурная коммуникация*, № 2. с. 77- 79.
- 11.Гальчак, Т. В. (2010). Переклад як процес і результат аналітико-синтетичної діяльності майбутнього перекладача у процесі навчання у виші. *Наукові записки. Серія “Філологічна”*. №16. С. 71– 76.
- 12.Гринев-Гриневиц, С. В.(2008). Терминоведение. Учебное пособие. Москва: Академия. 304 с.
- 13.Д’яков. А.С.(2000). Основи термінотворення. Семантичні та лінгвістичні аспекти. Київ: Видавничий дім. 217с.
- 14.Дайненко, Л.А. (2012). Основи перекладу. Київ: Ельга- Нікацентр.203с.
- 15.Даниленко, В. С.(2001). Теоретичні та практичні аспекти нормалізації наукової термінології. *Мовознавство*. № 6. С. 16–21.
- 16.Д’яков, А. С.(2000). Основи термінології: Семантичний та соціолінгвістичний аспект. Київ: КМ Academia. 218 с.
- 17.Журавель, Т. В.(2015). Поняття перекладацьких трансформацій та проблема їх класифікації. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. Сер.: Філологія. №19. С. 148–150.
- 18.Іващишин, О. М.(2004). Принципи диференціації термінологічних та нетермінологічних одиниць науково-технічного дискурсу. *Мова і культура*. Т. II: Культурологічний підхід до викладання мови і літератури. Київ. Вип. 7. С. 170–176.
- 19.Іщенко, Н. Г., Криворотенко, М.С. (2014). Наукова редакційна стаття – мовленнєвий жанр в контексті наукового стилю. *Вісник Національного технічного університету України «КПІ»*. с. 27-30
- 20.Карабан, В.І.(2005). Переклад економічної літератури. Вінниця, Нова книга. 496с.

21. Карабан, В.І. (2001). Переклад наукової і технічної літератури. Вінниця: Нова книга. 303 с
22. Карабан, В.І. (2003). Переклад з української мови на англійську. Вінниця: Нова книга. 608с.
23. Кияк, Т. (2004). Запозичення та інтернаціоналізми у фахових мовах. *Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка.* № 27. С. 245–249.
24. Кияк, Т.Р. (2010). Фальшиві друзі перекладача» як проблема міжкультурної комунікації. *Наукові записки.* Випуск 89 (1). Серія: Філологічні науки (мовознавство). Кіровоград: РВВ КДПУ ім. В. Винниченка. С. 17–20
25. Коваленко, А.Я. (2002). Загальний курс науково-технічного перекладу. Київ: «Фірма «ІНКОС». 320 с.
26. Коваленко, А.Я. (2010). Науково-технічний переклад. Навчальний посібник курсу за вибором для 10-12 класів спеціалізованих шкіл з поглибленим вивченням мови та профільних класів загальноосвітніх закладів. 3-е вид., виправлене і доповнене. Тернопіль: Видавництво «Лібра Тетра». 232 с
27. Комиссаров, В.Н. (2000). Пособие по переводу с языка на русский. Ч.1. Москва. 657с.
28. Корунець, І.В. (2003). Теорія і практика перекладу. Вінниця. Нова книга. .: 449с.
29. Кононенко, Я. (2018). До Проблеми Класифікації Інтернаціоналізмів. *Горлівський державний педагогічний інститут іноземних мов.* С. 45-49.
30. Кочан, І. (2009). Термінологія: національна чи міжнародна? *Вісник Національного університету «Львівська політехніка».* № 648. С. 3-8 .
31. Кочерга, О.Н. (2013). Проблема прикметника в науковій термінології Нац. ун-ту "Львівська політехніка". С. 224- 227 с.

32. Лозин, С.И. (2004). Об интернациональных словах и «ложных друзьях» переводчика. Материалы VIII региональной конференции «Вузовская наука Северо-Кавказскому региону». Т. 2. Ставрополь: СевКавГТУ. 242 с.
33. Лощенова, І. Ф. (2014). Перекладацькі трансформації як ефективний засіб досягнення адекватності перекладу. *Наукові записки* НДУ ім. М. Гоголя.. №3. С. 102–105.
34. Малевич, Л. (2009). Запозичення з класичних мов і проблеми інтернаціоналізації наукової термінології. *Наукові записки*. Серія: Філологічні науки. Збірник наукових праць.. Вип. 81 (1) С. 311-315
35. Науменко, А.М. (2006). Філологічний аналіз тексту. Вінниця: Нова книга. 416 с.
36. Носенко, И.А. (2004). Пособие по переводу научно-технической литературы языка на русский: Учебное пособие. Москва: Наука,. 70 с.
37. Перебийніс, В. С. (1994). Деякі закономірності в розвитку термінологічної лексики (на матеріалі «Енциклопедії кібернетики»). *Мовознавство*. № 4. С. 3–12.
38. Подолкова, С.В. (2002). Принципи аналізу науково-технічних текстів. Суми: СумДУ, 2002. 34 с.
39. Разинкина, Н.М. (2005). Стилистика научного текста. М.: Едиториал УРСС. 211 с.
40. Скороходько, Е. Ф. (2006). Термін у науковому тексті (до створення терміноцентричної теорії наукового дискурсу). Київ: Логос. 99 с.
41. Сорокін С.В. Категорія “умовності” в сучасній турецькій мові (на прикладі мови роману Орхана Памука “Біла Фортеця”) // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Серія “Східні мови т літератури”. – 2000. – Вип. 3.
42. Сорокін С.В. Категорія перфекта в турецькій мові (функціональний та

- лінгвокогнітивний аспекти) // Мова і культура. – 2003. – Вип. 6. – Т. 5. – Ч 2
- 43.Сорокін С.В. Система мікросинтаксису турецької мови. Автореф...канд. філол. наук. – К., 2002.
- 44.Сорокін С.В., Онищук О.В. До проблеми диференціації частин сучасної турецької мови // Вісник Київського університету імені Т.Шевченка. Східні мови та літератури. – 2001. – Вип. 6.
- 45.Смущинська, І.В. (2010). Інтернаціоналізми та «хибні друзі» як проблема перекладу. *Лінгвістика XXI століття: нові дослідження і перспективи*. Збірник наукових праць.С. 201-205.
- 46.Остроушко, О. А. (2010). Лексичні трансформації при перекладі інформаційних текстів українською мовою.*Філологічні студії*.Лінгвістика і поетика тексту. №5. С. 201–208.
- 47.Назарова, Ю.П.(2017). Процес Інтернаціоналізації Національної Термінології.*Teoretyczne i praktyczne innowacje naukowe*. 143 с.
- 48.Нікішина, В.В.(2017). Відтворення Інтернаціональної Та Псевдоінтернаціональної Лексики Як Перекладознавча Проблема.«*Young Scientist*». № 4.1 (44.1). April. С.113-114.
- 49.Триндяк, І.М.(2018).Хибні Друзі Перекладача» В Текстах Газетно-Публіцистичного Стилю.*Закарпатські філологічні студії*. С. 67-69.
- 50.Шахрай, О.Б.(2001). Ложные друзья переводчика.. 107 с.
51. Чередниченко, О.І.(2007). Про мову і переклад. Київ: Либідь. 248 с.
- 52.Хайрулин, М.В.(2011). Деякі питання єдності інтернаціонального й національного в різносистемних мовах, Казань. 61 с.
- 53.Шилоносова, А.А. Переклад інтернаціональної лексики. URL: http://ttech.pstu.ac.ru/mnp04/mnp04/s6/6_3.rtf.
- 54.Belova, A.G., Kara A.A. (2007). Polysemy and homonymy as lexico-semantic processes in social and political vocabulary in Modern

- English .*Філологічні науки: збірник наукових праць у 2 т. 2 Т.*
Дніпропетровськ. С. 278-282
55. Catford, J.C. (1996). *Linguistic Theory of Translation*. Oxford. 230 p.
56. Khvichia, M., Semenova O., Barrow J. (2008). *False Friends .Business spotlight. №2.. P.40.*
57. Hatim B., Mason I. (1990). *Discourse and the Translator*. London, New York Longman. 258 p.
58. Turkish Journal of Science. URL: <https://dergipark.org.tr/tr/pub/tjos>